

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Kateřina Bláhová

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Dějiny a architektura jezuitského řádu v Chorvatsku

Kateřina Bláhová

Bakalářská práce

2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Bláhová**
Osobní číslo: **H15471**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
**Slavistická studia zemí Evropské unie (dvouoborové): Chorvat-
ština**
Název tématu: **Dějiny a architektura jezuitského řádu v Chorvatsku**
Zadávací katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka na základě pramenů a sekundární literatury zpracuje tematiku působení jezuitského řádu v chorvatském kulturním prostoru. Zaměří se na počátky řádu na chorvatském území, jeho vývoj a organizaci v barokním období. Dále se zaměří na kulturní činnost tohoto řeholního společenství, zvláště pak na památky architektury, které jsou spojeny s působením tohoto řádu. Práce bude kombinovat metodu kompilace a analýzy.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

O'MALLEY, John W. Jezuité: historie řádu Ignác z Loyoly do současnosti. Hodkovičky: Pragma, 2015. KIECHLE, Stefan. Jezuité. Praha: Grada, 2012. Jezuité v historickém přehledu. Velehrad: Refugium, 2002. NOVOTNÝ, Jiří - POLÁK, František. Tajné dějiny jezuitů. Praha: Adonai, 2001. FRANZEN, August - SMÉKAL, Bedřich. Malé církevní dějiny. Praha: Zvon, 1995. RYCHLÍK, Jan - Milan PERENČEVIĆ. Dějiny Chorvatska. Praha: NLN, 2007. RYCHLÍK, Jan. Dějiny Slovinska. Praha: NLN, 2011. ŠESTÁK, Miroslav. Dějiny jihoslovanských zemí. Praha: Lidové noviny, 1998. Umění a lidstvo: Larousse. Umění renesance a baroku. Praha: Odeon, 1970. BLÁHA, Jaroslav - Pavel ŠAMŠULA. Průvodce výtvarným uměním. Praha: SPL - Práce, 2005.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michal Téra, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2018**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Prohlášení

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 22.6.2018

Kateřina Bláhová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala všem, kteří mě během psaní bakalářské práce podpořili. Svým přátelům a rodině za to, že mě podporovali jak při zhotovení práce, tak i při studiu na vysoké škole. Speciálně bych pak chtěla poděkovat vedoucímu mé práce Mgr. Michalovi Térovi Ph.D., za jeho trpělivost, připomínky a pohotové rady, které mi pomohly najít správný směr a úspěšně dokončit bakalářskou práci.

ANOTACE

Cílem práce bylo nastínit historii a kulturu jezuitského řádu na území Chorvatska. Práce klade především důraz na barokní architekturu, kterou řád využíval ke stavbě svých sídel či kostelů. Značná část je i věnována jeho historickému vývoji, od počátku jejich působení až po současnost. Práce je soustředěna na období baroka, kdy byla nejsilnější léta tohoto katolického řádu, ale prezentuje i pozdější historii a osud jak společenství, tak i architektury. V jednotlivých kapitolách je poukázáno na vývojové rozdíly a v oddílu architektury na změny, které během staletí působili na budovy. Tedy nejen vlivy historické, či architektonické ale i přírodní.

KLÍČOVÁ SLOVA

Jezuitský řád, barokní architektura, kultura, Chorvatsko, vzdělání, literatura, divadlo

SUMMARY

TITLE

History and architecture of the Society of Jesus in Croatia

Purpose of this thesis was to delineate history and culture of Society of Jesus on the territory of Croatia. Thesis is concentrating on baroque architecture, which was usually used by this order for their residency or churches. Significant part is dedicated to historical development since the beginning until contemporaneity. Bachelor thesis is concentrated on period during baroque era, when there were the strongest years of this catholic order. It also presents the later history and destiny of the community and also of the architecture. In individual chapters are shown the developmental differences, not only for architecture section but also for influences which were changing the outwards of the building through the years. So not only the historical one but also architektonic and natural changes.

KEYWORDS

Society of Jesus, baroque architecture, culture, Croatia, education, literature, theater

Obsah

0 ÚVOD	1
1 DĚJINY JEZUITSKÉHO ŘÁDU V CHORVATSKU	3
1.1 Počátky působení v chorvatském prostoru	3
1.2 Rozmach Družbe Isusove	7
1.3 Kulturní a náboženské střety	9
1.4 Příchod nové éry	11
2 KULTURNÍ VÝVOJ JEZUITSKÉHO ŘÁDU NA ÚZEMÍ CHORVATSKA	14
2.1 Školské a duchovní aktivity	14
2.2 Věda	16
2.3 Misie	18
2.4. Divadlo	22
2.5 Literatura	22
2.5.1. Bartol Kašić	23
2.5.2. Juraj Habelić	25
3. ARCHITEKTURA DRUŽBE ISUSOVE NA CHORVATSKÉM PROSTORU	27
3.1. Výstavba kolegií, škol a kolejí	28
3.1.1 Záhřeb	29
3.1.2. Dubrovník	32
3.1.3. Varaždin	34
3.1.4. Ostatní města	36
3.2. Stavby ve jménu víry	39
3.2.1 Záhřeb	40
3.2.3. Varaždin	42
3.2.2 Dubrovník	45
3.2.3. Ostatní	47
4 ZÁVĚR	51

5 POUŽITÁ LITERATURA	53
6 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	56

0 ÚVOD

Práce je primárně zaměřena na dějiny jezuitského řádu a architekturu, která byla během jejich působení vytvořena. Chorvatský prostor je velice členitý a v ohledu stylu či historie různorodý. Tomuto aspektu jsem tedy věnovala velickou pozornost, a každý územní prostor jsem popsala jak z historického, tak i z kulturního hlediska. Každé významné město, které hrálo v tomto vývoji nějakou úlohu, jsem zmapovala a zaměřila se na působení jezuitského řádu od počátku až po současnost.

Práce je rozdělena do třech nosných kapitol, první část se zabývá především historickým vývojem řádu. Tedy popisuje počátky vzniku samotného společenství, dále působení přímo na území Chorvatska, a především jeho nejsilnější léta, kdy se řád stal nedílnou a významnou historickou součástí této země. Je zde nastíněna i problematika, se kterou se jezuité museli potýkat, a to především vlivy ostatních národů, které obývaly stejné územní celky jako katoličtí Chorvaté. Práce poukazuje jak na pozitivní, tak i na negativní prvky, které tato komunita přinesla mezi občany. První část se tedy věnuje především historii a sociální struktuře.

Druhá část práce se soustřeďuje na kulturní vývoj, který byl díky řádu rychlý a velice přínosný. Popsala jsem zde nejen historické události, které se v rámci kulturního rozvoje staly, ale i to, jak například vypadalo školství, jaké se zde vyučovaly předměty, jak samotná výuka probíhala a kolik v průběhu času na jezuitská gymnázia nebo později akademie docházelo žáků a profesorů. Práce zmiňuje i důležitá jména, která bylo nutné v rámci této tematiky zmínit. Značná část je věnovaná vědci, která byla silnou stránkou jezuitského řádu. Díky tomuto společenství vzniklo mnoho vynálezů a samotní členové byli často vědci či vynálezci a přispěli k vývoji technického i humanitního poznání. Nedílnou součástí tvoří i misijní činnosti, které probíhaly na území Chorvatska, ale i v zahraničí. V některých případech byli jezuité vysíláni do Ameriky či Asie. I pro tento blok jsem vybrala ta nejdůležitější jména, ve zkratce jsem popsala životopisy těchto osobností a významné objevy či díla, které se staly důležitým přínosem pro tehdejší společnost. Do kulturního života jsem zařadila i divadlo a literaturu. V případě divadla jsem zmapovala, v jakých městech se toto umění nejvíce rozšířilo a jak takové divadlo vypadalo. Také jsem se zaměřila na divadelní inscenace, které se nejčastěji hrály. Popsala jsem jaká byla jejich tematika a proč vlastně bylo důležité, aby studenti tato představení viděli nebo proč se některých inscenací účastnili sami jako herci. Literaturu jsem rozdělila mezi dva nejdůležitější autory barokní doby, těmi byli Bartol Kašić a Juraj Habelić. Oba se podíleli na vytváření kulturního života

a stali se inspirací pro mnoho dalších autorů pozdější doby. U každého z nich jsem v krátkosti popsala jeho životopis a především dílo. V jejich tvorbě jsem se zaměřila na to, jaké styly používali, na specifické prvky jejich tvorby, a především jakou tematikou se zabývali.

Poslední kapitola práce je věnována architektonickým dílům. Tuto kapitolu jsem ještě rozdělila do dvou částí – „Výstavba kolegií, škol a kolejí“ a „Stavby ve jménu víry“. Jelikož se jednalo o dost rozdílné používání architektonických stylů a prvků, považovala jsem za důležité se těmto okruhům věnovat každému zvlášť. I přesto, že realizace ve většině případech probíhaly současně, tedy kostel i zbytek komplexu, bylo nutné tyto stavby od sebe oddělit. První podkapitola se tedy věnuje stavbám, které sloužily ke vzdělávacích účelům, k ubytování či jako zázemí pro členy jezuitského řádu. Rozděleny jsou ještě mezi jednotlivá města, jelikož i ta se lišila architektonickým stylem i povahou. Některá města byla ovlivněna vlivy italskými a benátskými, jiná zase vlivy orientálními. Kvůli tomuto aspektu jsem od sebe oddělila nejen druhy staveb, ale i města. Zmapovala jsem počátek jednotlivých staveb, které byly již od počátku stavěny v barokním duchu, ačkoliv ne všechny měly tak silné barokní rysy, jak tomu bylo v pozdějších letech. Obdobným způsobem jsem rozčlenila stavby, které byly zhotoveny za účelem šíření katolické víry a k budování duchovního života. Každé stavbě jsem věnovala prostor, snažila jsem se na ní ukázat, proč právě tato budova je barokního rázu, jaké další prvky na ní můžeme hledat. Zabývala jsem se jak tvorbou exteriérovou, tak i interiérovou, ačkoliv tvorbě venkovního vzhledu jsem věnovala větší pozornost.

Práce je tedy soustředěna na tři hlavní linie a těmi jsou historie, kultura a stavby jezuitského řádu na území Chorvatska. Jsou v ní zdůrazněny veškeré aspekty, které napomáhaly k ukotvení společenství, a i ty, které jim naopak jejich činnost zhoršovaly.

1 DĚJINY JEZUITSKÉHO ŘÁDU V CHORVATSKU

Tovaryšstvo Ježíšovo, známo spíše pod hovorovým označením jezuitský řád, v chorvatském prostředí nazýváno *Družba Isusova* neboli *Isusovci*, je jeden z nejnámějších a nejvíce zásadních řádů římskokatolické církve. Řád byl založen roku 1534 a to především v reakci na reformaci, která po dobu 16. století probíhala téměř po celé Evropě. Tento čin je považován za záchranu katolické církve před fatálním úpadkem.¹ Zakladatel Tovaryšstva Ježíšova byl Ignác z Loyoly (1491-1556), pocházející ze šlechtické rodiny, ze severošpanělské provincie Guipúzcoa. K založení řádu ho přiměla cesta do Svaté země. Nejdříve navštívil Jeruzalém a následovně i další palestinská města. Po této zkušenosti se vrátil do Itálie a rozhodl se, že založí řád, který se primárně bude zabývat univerzitním vzděláním.² Tento muž změnil dějiny církve po dalších mnoho let a napomohl k jejímu opětovnému vzestupu. Jezuité dodnes působí nejen na území Chorvatska. Samozřejmě ne v takovém rozsahu jako tomu bylo po dobu 17. století, kdy řád zažíval největší rozmach. Řád prošel různými progresy – rozkvet, pád, opětovný vzestup a mnoho dalších zvrátů a úspěchů. V chorvatském prostředí měl ovšem o něco jiný ráz. Chorvatsko je a byla velice silně katolicky založená země, a právě díky tomu zde nedocházelo k takové vlně protestantismu jako v ostatních evropských zemích. Chorvatští jezuité se utkávali především s Turky, tedy snažili se vytlačit turecké vlivy, které byly přineseny nejen do náboženství, ale i do kultury. Další hrozbou byli pravoslavní, tedy nejvíce Srbové, kteří utíkali před Turky na území Chorvatska. Všechny tyto faktory odlišují chorvatský prostor od toho evropského.

1.1 Počátky působení v chorvatském prostoru

Stejně jako po celé Evropě se i v Chorvatsku objevují myšlenky reformace, které se šířily z okolních zemích sousedících s Chorvatskem – hlavně z Uher a dnešního Slovinska. Nositeli protestantských myšlenek byli vojáci a důstojníci, ale mnohem častěji kněží, kteří byli vysíláni do zahraničí v rámci misijních služeb. Jedním z nich byl například biskup Petar Pavao Vergerij, pocházející z Istrie. Právě ze samotné Istrie se reformační hnutí dostalo do centrálního Chorvatska.³ Samotné počátky jezuitského řádu se dají zařadit na území Dalmácie s centrem v Dubrovniku, který se stal jejich střediskem po následující století. Musíme ovšem zmínit, že počet dubrovnických jezuitů za života sv. Ignáce nebyl dostatečný

---

¹ WRIGHT, Jonathan. *Jezuité: misie, mýty a dějiny*. Praha: BB art, 2006, s. 23-25.

² JAGODAR, Josip. *Družba Isusova – isusovci*. In *Rostra*. Rijeka: Sveučiliště u Rijeci, ročník 6 (2014), číslo 6, s. 95-105.

³ RYCHLÍK, Jan – Milan PERENČEVIĆ. *Dějiny států: Dějiny Chorvatska*. Praha: NLN, 2007, s. 94.

na to, aby odolával turecké či protestantské propagandě. To se ovšem změnilo po jeho smrti, především na počátku 70. let 16. století, kdy se počet členů řádu navýšil a dubrovničtí jezuité byli schopni postavit se svému protivníku.⁴

Ačkoliv byla reformace na mnoha evropských územích úspěšná, v Chorvatsku neměla značný dopad, a to především díky silné katolické tradici. I přesto bylo nutné „očistit“ tuto zakotvenou kulturu od protestantských myšlenek. V reakci na tyto události byla zahájena rekatolizace, která na chorvatském prostoru probíhala za vlády a pod dozorem císaře a krále Rudolfa II. (1576-1611). Přesně v tomto časovém období se zde objevují i jezuité. Členové řádu přicházeli z takzvaných Ilyrských škol, které byly zakládány od roku 1580 v Loretu a Římě. Cílem těchto institucí bylo vychovat řádné, katolicky založené Chorvaty, tedy jezuity, kteří měli za úkol rekatolizovat chorvatské území, a především obnovit a posílit chorvatskou katolickou kulturu. Přesně to se jim také podařilo díky zakládání škol neboli kolejí – jednalo se o nový specifický typ architektonického komplexu. Prostřednictvím těchto školských a kulturních ústavů se snažili dostat na svou stranu privilegované vrstvy obyvatel.⁵ Jejich činnost samozřejmě nespočívala jen v tomto ohledu, aktivity chorvatských jezuitů sahaly mnohem hlouběji a měnily život nejen vyšší vrstvy, tedy šlechty, ale i neurozených obyvatel. Do Chorvatska v polovině 16. století začali přicházet vzdělaní muži, kteří byli vysíláni na misie, které většinou vykonávali po celém balkánském prostoru. Zprvu to byli většinou Italové, ale po založení Ilyrských škol se do své domoviny vrací i chorvatští studenti, kteří se také podílejí na jezuitské propagandě. Jedním ze spoluzakladatelů Ilyrské školy v Loretu byl dubrovnický rodák Bartol Sfondrati (1541-1583), zároveň také první dubrovnický jezuita. Tento muž se stal jedním z prvních představitelů jezuitského řádu na území Chorvatska. Vykonával i misie do sousedních zemí – například do Bosny, Srbska nebo třeba na území dnešního Maďarska. Ačkoliv tento muž nebyl zrovna nejlepším řečníkem, utvrdil a přesvědčil mnoho lidí v znovunavrácení ke katolické církvi.⁶ Úplně prvním Chorvatem, který vstoupil do jezuitského řádu v roce 1554, tedy ještě za života sv. Ignáce, byl jistý Toma Zdelarić. Tento muž, přestože byl chorvatského původu, nikdy nepůsobil na rodném území.⁷ Svůj život zasvětil studiu ve Vídni, kde se věnoval řeckému jazyku a kultuře. Později působil jako profesor v Praze, Vídni a Třnavě. Tyto školy navštěvovali především lidé z balkánského prostředí. Mnohem důležitější postavou při počátečním šíření myšlenek řádu se stává Marko

---

⁴ KORADE, Mijo. *Jesuits and Croatian culture*. Zagreb: Croatian Writers' Association, 1992, s. 25.

⁵ RYCHLÍK, PERENČEVIĆ. *Dějiny Chorvatska...*, cit. d., s. 444.

⁶ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 26.

⁷ VANINO, Miroslav. *Isusovci i hrvatski narod*. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 1969, s. 4-5.

Pitatić. Pitatić byl mladým knězem, který kladl důraz na katolické hodnoty a připomínal lidem, proč je důležité zachovávat důvěru v katolickou církev. Prostřednictvím slov bojoval proti turecké a kalvínské propagandě, což se mu také úspěšně dařilo. Po úspěšných kázáních na chorvatském prostoru byl dále vyslán jako misionář na Slovensko a v roce 1608 umírá v korutanském Klagenfurtu.⁸ Takovýchto vyslanců přicházelo mnoho, bylo velice důležité dostávat se do podvědomí občanů a udržovat s nimi kontakt. Hlavní myšlenkou těchto počátečních misí bylo upevnit katolickou víru a snažit se „vymazat“ veškeré nekatolické vlivy, které přicházely ze všech koutů světa.

Jak jsem již zmínila, katolická protireformace, kterou prováděli jezuité, započala v severní části Chorvatska. Jejím centrem se stalo přímořské městečko Rijeka. V tomto městě byla jezuitská rezidence založena již na počátku 17. století, a to za pomoci Ferdinanda II. Štýrského, který poskytl finanční prostředky pro její činnost.⁹ Z tohoto města se jezuitský řád dostal na území centrálního Chorvatska, a to přímo do samotného Záhřebu. Do hlavního města je v roce 1600 pozval Benedikt Blažeković na zasedání saboru v Požunu. Vyučující, kteří měli působit ve jménu řádu, museli být schváleni městskou radou a samotným Rudolfem II.¹⁰ Jezuitští učitelé či misionáři do Záhřebu přišli v roce 1606. Tato událost byla naplánována a také se odehrála na svátek sv. apoštolů Šimona a Judy. Prvními protagonisty, kteří přicházejí seznámit lid s jezuitskými myšlenkami, byli Ivan Žanić a Petar Vragović. Prvními učiteli na záhřebském gymnáziu se stali Ivan Vegia, Leonardo a Jakov Matiada. Tento malý kolektiv v roce 1607 na svátek Seslání Ducha svatého vedl za účasti záhřebského biskupa bohoslužbu. Tento akt dostává jezuitu do podvědomí občanů a změnil jejich pohled na vzdělání. Toto kázání bylo tak úspěšné, že téměř všichni z účastníků bohoslužby chtěli dát své děti do škol a vychovat z nich pravé vzdělance.¹¹ Jezuité se obecně jako komunita začali usídlivat v tehdejší Královské městě (Kraljevski Grad), dnes tento prostor nese název Horní město (Gornji Grad). Zde se jim později podařilo pro své účely získat starou a opuštěnou budovu, která patřila arcivévodovi Ferdinandu II., který se později stal chorvatským králem. Tato budova, nazývaná pevnost Grić, se stala součástí jezuitské koleje a v roce 1607 je na Gornjim Gradu také otevřeno první jezuitské gymnázium, které bylo přístupné pro širokou veřejnost. Do té doby bylo školství omezeno pouze pro kněze.¹² Během let 1645, 1674 a 1706 byly budovy jezuitského řádu kvůli velkému počtu požárů poničeny,

---

⁸ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 25.

⁹ Tamtéž, s. 16.

¹⁰ HERCEG, Kristijan. Isusovci u Hrvatskoj – obrazovanje i znanost. In *Spectrum: Ogledi i prinosi studenata teologije*. Zagreb: Zagrebačka nadbiskupija, ročník 1-2 (2010), číslo 1-4, s. 19.

¹¹ Tamtéž, s. 19.

¹² KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 53.

pokaždé byly opět opraveny a zachovány.¹³ Finanční prostředky jezuitů byly téměř neomezené, díky podpoře významných mužů a samotné katolické církvi. Tento faktor byl nezbytnou součástí úspěchu a možnosti působit na takových prostorech jako bylo právě Chorvatsko, Slavonie a Dalmácie.

Další město, které se dá zařadit do počátků působení řádu je Varaždin, nacházející se 80 km severně od Záhřebu. Do tohoto města, které tehdy bylo dokonce větší než samotný Záhřeb, přicházejí jezuité v roce 1634. Jezuité sem byli pozváni již v roce 1628. Tři roky po jejich příchodu založili ve Varaždinu gymnázium. Rozvoj kolegia ovšem probíhal pomalu. Hlavním důvodem bylo, že v této oblasti sídlilo obyvatelstvo srbského původu označované pojmem Raški. Toto celkem negramotné obyvatelstvo sem přicházelo z jižního balkánského prostoru. Právě jezuité tedy měli být prostředkem pro vyrovnání varaždinských kulturních rozdílů a posílit tak víru v katolické učení.¹⁴ Jejich působení mělo vliv pouze na katolicky založené Chorvaty, jelikož část balkánského obyvatelstva nebylo možné začlenit do plánů rekatolizace. Jejich orientální kořeny byly natolik silné, že odmítali veškeré jezuitské myšlenky.

Z centrálního Chorvatska se jezuité přesunuli na území Slavonie, tedy do východní části dnešního Chorvatska. Slavonie se v 16. století nacházela v dezolátním stavu. Kvůli tureckým nájezdům a slabému hospodářství bylo toto území jedním z nejchudších. Bylo tedy nutné, aby i zde činnost jezuitského řádu započala. Nejvýznamnějšími sídelními městy se stávají Osijek a Slavonska Požega. Osijek, ačkoliv byl pod tureckou správou, byl stále katolickým územím, ovšem ne naprosto „čistým“ jelikož zde působily různé kulturní vlivy. Především ty turecké, ale i srbské či židovské. Prvním jezuitou, který působil na tomto místě, byl Bartol Kašić, o kterém se podrobněji zmíním v pozdější kapitole. Nicméně samostatná jezuitská instituce v Osijeku vzniká až po roce 1687 a to po porážce tureckého vezíra Sulimana paši u Haršanj (dnešní Maďarsko). Armáda, která proti Turkům bojovala, se dostala až k hradbám města. Mezi jejími členy byli důstojníci a vojáci vyznávající a podporující hodnoty jezuitského řádu. Mezi nejdůležitějšího z nich patřil Gašpark Dirk. Díky tomuto muži byl zajištěn rozvoj jezuitského kolegia v Osijeku po dalších mnoho let.¹⁵ Dalším centrem byla Slavonska Požega. Do tohoto města se jezuité kvůli turecké nadvládě dostávají až na konci 17. století.¹⁶

---

¹³ HERCEG, *Isusovci u Hrvatskoj...*, cit. d., s. 15-22.

¹⁴ MATIĆ, Ivan. Varaždinski kolegij i gimnazija u mreži isusovačkih europskih škola. In *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, ročník 18 (2007), s. 221-222.

¹⁵ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 117-180.

¹⁶ Tamtéž, s. 148.

Posledním a zároveň nejdůležitějším centrem jezuitů byl Dubrovník, nacházející se v jižní části Dalmácie. Dubrovnická jezuitská rezidence měla být otevřena již za života sv. Ignáce z Loyoly. To se ovšem nestalo kvůli nelibosti dubrovnického biskupa Ludovica Beccadelliho (1501-1572), který byl silným odpůrce *Družbe Isusove*. Především nesouhlasil s jejich přístupem ke školství. Tento muž uznával pouze klasické latinské školy, které byly založeny v Dubrovniku pod správou Benátské republiky. Přesto zde jezuité působili, ačkoliv nemohli působit veřejně. Ještě za Beccadelliho života v roce 1555 dorazil do Dubrovniku Nicholas Alfons Bobadilla. Bobadilla byl jeden ze samotných aktérů při zakládání řádu. Jako první se snažil definovat myšlenky řádu, a to především propagací vzdělání a kulturních hodnot. V roce 1575 se pak k němu přidali další členové, kteří se ovšem museli vrátit zpět do Itálie, kvůli zákazu působení.¹⁷ Beccadelli umírá v roce 1572 a novým biskupem se stal Vinko Porticus, který naopak podporoval jezuitu a na žádost papeže Řehoře XIII. v roce 1575 se nově příchozích členů, kteří dorazili do Dubrovniku, osobně ujímá.¹⁸ V roce 1604 byl oficiálně otevřen jejich dubrovnický institut, ovšem vybudování kolejí bylo dokončeno až v roce 1634. Dubrovník jakožto největší kulturní centrum tehdejší doby se stal pro chorvatské *isusovce* nejdůležitějším sídlem. Řád do města značně investoval a tím vložil do Dubrovniku novou jiskru. Ačkoli rezidence v roce 1635 čítala pouhých 11 členů, v roce 1662 již zaznamenáváme radikální nárůst¹⁹, město se díky jezuitům stalo kulturním střediskem a inspirací pro ostatní oblasti. Cesta jezuitů na chorvatském území byla složitá a dlouhá, jakmile ale začali zakládat školy a organizace, které zajišťovaly nárůst kulturního dění, stávají se jedním z nejdůležitějších a nejvíce prosperujících řádu tehdejší doby.

1.2 Rozmach *Družbe Isusove*

Od počátku 17. století byl nepatrný vliv evropského protestantismu v Chorvatsku naprosto přemožen. Samozřejmě i za účasti jezuitů, kteří se na protireformaci značně podíleli. V roce 1604 chorvatský *sabor* (tj. chorvatský sněm) vydává specifický zákon, který stanovil katolickou víru jako jedinou povolenou.²⁰ Co ovšem bylo pravým důvodem úspěchu řádu, bylo zakládání škol a otevřená podpora vědy, samozřejmě při respektování katolických dogmat. Od druhé poloviny 17. století získávají plnou důvěru obyvatel a stává se z nich nový kulturní ukazatel tehdejší doby.

¹⁷ HERCEG, *Isusovci u Hrvatskoj...*, cit. d., s. 15-22.

¹⁸ VANINO, *Isusovci i hrvatski narod...*, cit. d., s. 20-22.

¹⁹ MIKLOŠIĆ, Tanja. Neostvareni projekt isusovačke crkve i kolegija (1659.) u Dubrovniku. In *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*. Zagreb: Filozofski fakultet, ročník 33, číslo 33 (2009), s. 125.

²⁰ RYCHLÍK, PERENČEVIĆ. *Dějiny Chorvatska...*, cit. d., s. 95-96

V Záhřebu se řád po roce 1610 stal součástí každodenního života obyvatel. Díky jejich pomoci se podařilo „vyhnat“ zbylé kalvinisty, což ovšem nebyl důvod jejich popularity. Podařilo se jim získat pod svou správu opuštěné kostely a budovy a započali jejich rekonstrukci. Tento čin veřejnost uchvacoval a jezuité si tak získávají další příznivce. Samozřejmě dokázali na víru obrátit mnoho nekatolických obyvatel, kterých v tomto období bylo v Záhřebu poměrně mnoho, a to především kvůli historickým událostem, které se v té době odehrávaly. Zároveň se jim podařilo udělat dohodu s obchodníky, aby otevírali své podniky až poté, co skončí nedělní mše v katedrále sv. Marka. Později samotný *sabor* vydává zákon o zákazu obchodu v neděli po celém Království Chorvatska a Slavonie. Tato změna přivedla mnoho lidí na mši, a později se toto začalo praktikovat i v okolí jiných kostelů – kostely byly tak plné, že lidé museli stát dokonce venku. Jezuité se do podvědomí občanů také dostávají díky své blahodárnosti a lásce. Při odsouzení ženy v roce 1610, jež se provinila cizoložstvím, která následovně měla být stáhnuta z kůže, přivázána ke koni a táhnuta ulicemi města, jí členové řádu udělili milost, a tím byla zachráněna od kruté a jisté smrti.²¹ Tou nejhlavnější činností jezuitů bylo, jak už jsem zmínila, školství. V roce 1615 na záhřebské gymnázium docházelo zhruba 400 žáků, tento počet během následujících pár let radikálně narůstal. V roce 1669 gymnázium oficiálně získává statut univerzity, a to díky povolení Leopolda I. Záhřebská univerzita filosofie a teologie tak získává autonomii a pro veřejnost je škola bezplatná.²² Na počátku 18. století je v Záhřebu otevřena katedra kanonického práva a v roce 1770 se otevírá katedra pro studium bible, hebrejského jazyka, církevní historie a církevní rétoriky.²³

Po záhřebském vzoru započala i obnova Varaždínu. Od poloviny 17. století kulturní život rozkvétá díky činnosti *Družbe Isusove*. Na tom se podíleli nejen zakládáním škol, ale i třeba založením divadla roku 1637. Divadlo se nacházelo v samotném prostoru gymnázia. Hrály se zde především náboženské hry, které měly poukázat na mravy a etiku katolické církve. Herci byli většinou členové řádu. Mezi další činnosti patřily například duchovní cvičení, cvičení v duchu křesťanských ctností či podobné zbožnosti. Kolegium mělo i hudební sbor, který působil i na veřejnosti, a tak většina obyvatel měla možnost se seznámit i s hudební kulturou.²⁴ V roce 1697 bylo dokonce umožněno rektorům Záhřebské a Varaždinské akademie, aby se podíleli na členství v *saboru* a mohli se tak účastnit

---

²¹ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 60-61.

²² HERCEG, *Isusovci u Hrvatskoj...*, cit. d., s. 18.

²³ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 53.

²⁴ MATIĆ, *Varaždinski kolegij...*, cit. d., s. 225-226.

sněmovních zasedání.²⁵ Toto povolení se stalo velice stěžejním, jelikož se řád mohl podílet i na politickém životě.

Slavonská Požega na tom byla bohužel o něco hůře. Vzestup a rozvoj jezuitů se zde dá datovat až od konce 17. století, a to přesněji od roku 1699 po míru v Karlovcí, tedy po úplném osvobození Slavonie od turecké nadvlády. Leopold I. umožňuje jezuitům volně působit a přiděluje jim církevní správu ve městě. *Isusovci* tedy v roce 1710 otevírají v centru města první gymnázium na území Slavonie, a tím získávají podporu obyvatel a plné pole působnosti.²⁶

Posledním a nejvýznamnějším městem, kde jezuité změnili dějiny, byl samozřejmě Dubrovnik. Zde rozmach řádu začíná už při počátku příchodu jezuitů do města. V roce 1667 Dubrovnik zasáhlo silné zemětřesení, které způsobilo poničení značné části města, včetně budov, které již patřily jezuitskému řádu. Jezuité započali obnovu nejen vlastních budov, ale začali skupovat i ostatní poničené domy. V roce 1670 započali rekonstrukci poničených budov, a finančně se podíleli i na opravě světských prostorů.²⁷ Se samotným řádem katastrofa nijak neotrásla, jelikož již v té době měl silnou podporu obyvatel. Dubrovnik se v té době stal centrem kulturního dění a díky jezuitům získává jeden z největších barokních komplexů na území Chorvatska.

1.3 Kulturní a náboženské střety

Hlavním úkolem jezuitského řádu na území západní a střední Evropy, bylo především potlačení vlny protestantismu ve prospěch katolické církve a pozvednutí kultury prostřednictvím školství a vědy. V Chorvatsku protestantismu nedocílil takových rozměrů jako v jiných zemích a větší hrozbou pro kulturní život byly jiné vlivy. Největším nebezpečím byla Osmanská říše a střet naprosto odlišných náboženství – tedy toho orientálního a západního křesťanství. I s těmito problémy se jezuité museli potýkat a toto kulturní narušení řešit. Misie, které byly vysílány na tato balkánská území, především na ta, která byla okupována Turky, se nazývaly *Missio turcica*.²⁸ Ačkoliv počátek 17. století nese značné zlepšení – poměry mezi Turky a Chorvaty se uklidňují, hospodářství se dostává na lepší úroveň a nastává pomalé uklidnění kulturních sporů. Tato problematika se hlavně týkala

---

²⁵ Tamtéž, s. 228.

²⁶ HERCEG, *Isusovci u Hrvatskoj...*, cit. d., s. 20.

²⁷ ŠAPRO, Marica. Knjižnica isusovaca u Dubrovniku: Od Collegiuma Ragusinuma do današnje Rezidencije Družbe Isusove. In *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarstvo društvo, ročník 50, číslo 3 (2008), s. 21.

²⁸ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 45.

severní části Chorvatska, tedy Slavonie. Dalmácie problémy s Osmany čelila také, ale pod správou Benátské republiky se setkává i s naprosto jinými a vážnějšími problémy. Slavonie je nejvíce zasažena v oblasti kolem chorvatských, bosenských ale i srbských hranic. Ovlivněno bylo nejen chování obyvatel, ale i vzhled měst a jejich správa. Turci zakládali vlastní náboženské stavby, tedy mešity, ale i obytné domy či školy, které byly stavěny v duchu orientální architektury. Problém míšení kulturních stylů je i pro jezuity téměř neřešitelný až do míru v Karlovcích.²⁹ Ten zajistil oficiální konec nadvlády Osmanské říše a „očistění“ křesťanské kultury od té orientální. Jezuitský řád, se zbavuje posledních zbytků po muslimském obyvatelstvu přestavbou budov a mešit na kostely, které dříve patřily Turkům. Například v Osijeku přestavěli mešitu Tvrđa ve farní kostel a orientální styl nahradili barokním, jak na fasádě budovy, tak i v interiéru.³⁰

Další nebezpečí, které ohrožovalo katolickou církev, byla církev pravoslavná. Od 16. století se na území objevuje pravoslavná komunita, které začíná zakládat vlastní kláštery. Prvním mužem, který se touto problematikou zabýval, byl Tomonaso Raggio (1531-1599), pocházející z městečka Forlija v Itálii. Jako misionář byl vyslán na Kotor (Černá Hora) a později do Chorvatska.³¹ Pravoslavné obyvatelstvo, většinou srbského původu, utíkalo na území Slavonie před Turky. Paradoxem ovšem je, že poté, co se na konci 17. století Chorvatsko osvobodilo od turecké nadvlády, tato pravoslavná komunita patřila pod jurisdikci péckského patriarchy a vladyků, kteří sídlili na tureckém území, a tím tedy spadala pod tureckou správu. Habsburkové se jí snažili vymanit z této nadvlády, katolická církev a Chorvaté navrhovali pravoslavné sjednotit s katolickou církví unii s tím, že by mohli zůstat na chorvatském území. Většina pravoslavných toto odmítalo, a to kvůli jedinému důvodu – museli by uznat papeže jako jedinou hlavu církve. To pro ně bylo zcela nepředstavitelné, a přestože jim bylo povoleno zachovat si své náboženské zvyky, rozhodli se i nadále zůstat pod tureckou správou. Ve Slavonii bylo ovšem toto náboženské vyznání tolerováno a pravoslavní tak mohli veřejně vyznávat svou víru. V Dalmácii ovšem platil pravý opak. I na toto území pravoslavní Srbové migrovali, zde ovšem byli nuceni konvertovat ke katolictví.

Mimo jezuity na území Chorvatska samozřejmě působily i jiné řády. Ty k vytváření klášterů vedl stejný důvod jako jezuity, a to byla válka proti turecké nadvládě. Byli to především dominikáni a pauláni, kteří se usídlili v oblastech, které byly nejvíce zasaženy

---

²⁹ Tamtéž.

³⁰ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 124.

³¹ KORADE, Mijo. Hrvatski isusovački misionari i pokušaji unije s pravoslavnima od 16. do 19. stoljeća. In *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, ročník 17 (2015), číslo 1, s. 41.

tureckým vlivem. Veliký význam měli samozřejmě i františkáni. Před povolením činnosti jezuitů na území Dalmácie měli františkáni a dominikáni, oficiálně Řád bratří kazatelů, největší podíl na vytváření kulturního života v této oblasti.³² Františkáni působili ve městech Knin, Sinj, dále pak na ostrovech Vis a Krk a v oblasti městečka Makarska. V letech 1593 zakládají školy v Zadaru a Trsatu, tyto instituce měly nejbliže k těm jezuitským. Školy zakládají i na území Slavonie, ve vesnicích Velika a Našice.³³ Zde se usadili především proto, aby mohli přímo čelit tureckým vlivům. Po dominikánech zase *isusovci* přebírají opuštěný kostel sv. Kateřiny a klášter v Záhřebu, tento řád prostory opustí již 50 let před příchodem jezuitů.³⁴ Centrem paulánů se v roce 1503 stala Lepoglava. Zde zakládají první gymnázia, která jsou považována za úplně první počátek středního školství na chorvatském území. Tyto školy fungují do roku 1526, tedy do bitvy u Moháče. Opětovně jsou otevřeny v roce 1582 a fungují až do roku 1637, kdy nastává jejich kompletní uzavření.³⁵ Neúspěch těchto škol byl způsobem založením jezuitských gymnázií v Záhřebu a Varaždinu. Tyto školy byly mnohem lépe organizované a mohli na nich studovat nejen členové jezuitského řádu ale i prostí občané.

1.4 Příchod nové éry

Jezuitský řád na území Chorvatska prospíval a rozkvétal téměř celé 18. století. To ovšem změnil příchod osvícenství, který zahýbal s celou Evropou. Přicházejí nové racionální myšlenky, nové filosofické směry, církve začíná být považována za přežitek, přichází veřejná vlna kritiky a odporu. Tento soudobý trend přinesl jistě změny, a to i pro Tovaryšstvo Ježíšovo. Od druhé poloviny 18. století začíná otevřené potlačování řádu. 21. července roku 1773 papež Klement XIV. vydal *Dominus ae Redemptor* (papežské breve), které zakazovalo působení řádu na území celé Evropy. Papež byl nucen tento dokument vydat pod nátlakem Portugalska a Španělska. Vycházelo to tedy ze zemí, kde omezování řádu započalo. Důvodem byla především nedůvěra v kněží, dále zveřejnění sepsaných zpovědí významných osobností tehdejší doby, ale i jiné faktory. To vše vedlo k zrušení řádu. Jezuité začali být umísťováni do společných domů a jejich komunita byla rozdělena.³⁶ Papež předal dozor kardinálovi Mavezzimu, který měl dohlížet na ukončení činnosti řádu a dále spravovat

---

³² LUKAŠ, Mirko. Gimnazijsko obrazovanje Hrvata u Organizaciji crkvenih redova tijekom 16. i 17. stoljeća. In *Život i škola*. Osijek: Filozofski fakultet, ročník 1 (2008), číslo 19, s. 95-102.

³³ Tamtéž, s. 100.

³⁴ DOBRONIĆ, Lelja. Stara zgrada zagrebačke Klasične gimnazije. In *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*. Zagreb, ročník 8 (2000), číslo 1, s. 32.

³⁵ LUKAŠ, *Gimnazijsko obrazovanje Hrvata...*, cit. d., s. 97-98.

³⁶ WRIGHT, Jonathan. *Jezuité...*, s. 176.

majetky, které po nich zůstaly. První přímý zásah začíná v Itálii uzavíráním jezuitských archivů, zrušením jejich účetnictví, uzavíráním škol, zákazem duchovní činnosti a později dokonce samotným zákazem zpovědí a kázání. Všechny jejich majetek byl zkonfiskován, a po vzoru Itálie se obdobně děje i na ostatních územích, kde řád působil.³⁷ Všechny země byly vyzvány, aby dohlédly na ukončení činnosti řádu, nejdéle však otálelo Rakousko v čele s Marií Terezií. Pod její dohled samozřejmě spadalo i Chorvatsko. Marie Terezie, která sama byla vychovávána jezuitou, nechtěla přistoupit na papežovo naléhání a řád rozpustit. Přesto, že řád musel být zrušen, k němu měla přátelský postoj, ale jen do doby, než se jí do rukou dostala její osobní zpověď, sepsaná samotnými jezuitou.³⁸ To ji přiměnilo nedůvěřovat jezuitům a zrušení řádu začala otevřeně podporovat. Na území Chorvatska byl tedy řád zakázán stejně jako v celé Evropě. V roce 1774 Marie Terezie zavedla školskou reformu. Všechny školy, které patřily jezuitům, tedy od tohoto roku spadaly pod státní správu. Byl vydán *Všeobecný školní řád*, který stanovil povinnou školní docházku pro děti ve věku od 6 do 12 let. Byly založeny triviální školy, které měly sloužit k výuce základních znalostí, tedy číst, psát a počítat. Dále pak byly školy na vyšší úrovni, kde probíhala výuka německé gramatiky a latiny. Veškerá výuka, jak pro základní školy, tak i vyšší probíhala v německém jazyce.³⁹ Tím se nám do Chorvatska dostává další kulturní vliv, a to německý.

Duch jezuitů ale neumírá ani po zrušení řádu. Jezuitská komunita přichází k životu opět po pádu Napoleona. 31. července 1814 papež Pius VII. opět obnovuje jezuitský řád. Jezuité byli bráni jako pomocná síla pro znovuvybudování přednapoleonské Evropy, která byla zpustošena právě během těchto válek.⁴⁰ Po opětovném založení řádu v Chorvatsku zde působí především Italové a v roce 1852 započali misie po celém území. Po nějakou dobu tito misionáři dokonce vedli v Dubrovniku a Zadaru gymnázium a semináře. Na území Slavonie působí rakouští jezuité, kteří od roku 1858 budují sirotčince. V roce 1902 pak přicházejí do Záhřebu.⁴¹ Během 19. století se Evropa stává velice kulturně rozmanitá a jezuitský řád v ní opět získává své místo, a to díky svému přístupu ke školství či vědě. Samozřejmě si získává i nové nepřátele – proti jejich ideologii stálo mnoho filosofických proudů. Řád byl opět v některých zemích zakazován, například v Německu za vlády kancléře Otty von Bismarcka.

---

³⁷ POLÁK, František – NOVOTNÝ, Jiří. *Tajné dějiny jezuitů*. 2. vydání. Praha: Adonai, 2008.

³⁸ Tamtéž, s. 641-642.

³⁹ RYCHLÍK, Jan – Milan PERENČEVIĆ. *Dějiny států...*, cit. d., s. 130.

⁴⁰ POLÁK, František – NOVOTNÝ, Jiří. *Tajné dějiny jezuitů...*, cit. d., s. 645.

⁴¹ *Isusovačka baština u Hrvata: u povodu 450-te obljetnice osnutka Družbe Isusove i 500-te obljetnice rođenja Ignacija Loyole*. Zagreb: Muzejsko-galerijski centar, 1993, s. 18.

V letech 1919 a opakovaně pak v roce 1933 byli jezuité odsunuti a umístěni na ostrov Vis. V obou případech se jich zastával arcibiskup Antun Bauer. Dekret, který pojednával o odsunu Jezuitské řádu, vydala jugoslávská vláda.⁴²

Za ustašovského Chorvatska se tehdejší vůdce chorvatského státu Ante Pavelić setkal se samotným papežem Piem XII. Jezuitský řád se za NDH (*Nezavisna Država Hrvatska*) stává politickým prostředkem moci a podporovatelem ustašovského režimu. Mnoho členů řádu působilo veřejně v náboženském oddělení vlády NDH a ve svých kázáních propagovali ideje tohoto totalitního režimu. To vedlo k vyvražďování nejen Židů, ale především Srbů, kteří byli považováni za hlavní nepřitele státu. Samozřejmě ne všichni jezuité patřili k tomuto hnutí a někteří z odpůrců se i proti takovýmto postupům radikálně stavěli. Za dalšího režimu, tedy za Jugoslávie pod vedením Josipa Broza Tita, byly tyto události promlčeny.⁴³

Řád i přes jisté přešlapy úspěšně působí na území Chorvatska dodnes. Naleží mu i nadále správa některých škol a samozřejmě církevních komplexů. Mezi jejich dnešní sídla patří Dubrovník, dále pak Split, Opatije, Osijek a samozřejmě hlavní město Záhřeb. V Záhřebu jim dnes patří Filosofsko-teološki institut na Jordanovcu a pod ním i Filosofski fakultet, kde se vyučuje filosofie i teologie. Aktivní jsou i v jiných ohledech. Například vydávají dvouměsíčník *Obnovljeni život*, který se zabývá křesťanskou kulturou a životem. Dále pak řada autorů pod jejich záštitou píše řadu knih, které obsahují nejen křesťanská či církevní témata. V současnosti také organizují i takzvané *Obiteljske škole*.⁴⁴ Tyto školy mají sloužit především rodinám, které se dostaly do špatných sociálních situací, ale i jako prevence a prvotní pomoc pro ostatní rodiny.

---

⁴² HERCEG, *Isusovci u Hrvatskoj...*, cit. d., s. 18.

⁴³ POLÁK, NOVOTNÝ, *Tajné dějiny jezuitů...*, cit. d., s. 850.

⁴⁴ HERCEG, *Isusovci u Hrvatskoj...*, cit. d., s. 18.

2 KULTURNÍ VÝVOJ JEZUITSKÉHO ŘÁDU NA ÚZEMÍ CHORVATSKA

V polovině 17. století se v Chorvatsku, o něco později než v ostatní Evropě, objevuje baroko. Barokní směr se stal především stěžejní pro jezuitskou architekturu, ale přinesl i rozvoj vědy, literatury a hudby. Lidé se díky rozsáhlé církevní činnosti opět obraceli k Bohu, jako tomu bylo v gotickém období. Do povědomí se náboženská tematika dostávala všemi možnými způsoby, především prostřednictvím umění. Nejvíce se objevovala v malířství, sochařství a církevní architektuře. Při počátečním rozšiřování barokního stylu, byly na území Chorvatska velice rozmanité kulturní vlivy, které pocházely z různých kulturních prostorů. Jejich nositeli se stali migranti či okupanti. V Dalmácii a Istrii to byly vlivy benátské, jelikož v té době toto území spadalo pod správu Benátské republiky. Ve Slavonii to byly naopak rakouské a turecké vlivy, které přicházely ze severu a jihu.⁴⁵ V 17. století převzal jezuitský řád hlavní roli v udání směru vzdělání. Na základních školách se vyučovala v rámci kulturního rozvoje i literatura. Na vyšších gymnáziích pak filosofie a teologie. Učitelé byli profesionálové vystudovaní na nejlepších evropských univerzitách. Jezuité ovšem rozvíjeli i jinou kulturní odnož. Zabývali se uměním, veřejně kázali evangelium, zpovídali, pořádali duchovní aktivity pro děti, starali se o nemocné a vězně. Velmi důležitou oblastí se pro jezuity stala i věda. Díky jejich členům, kteří působili v oblasti vědy, vznikly různé vynálezy jako například pantograf, barometr, teleskop, mikroskop a podobné vymoženosti. Samozřejmě členové řádu vykonávali i misijní činnosti. V rámci těchto cest navštěvovali města či vesnice, ve kterých žili katolíci. Největší pozornost věnovali těm, kteří žili na územích ovládaných Turky. Dále se věnovali katolíkům, kteří migrovali, či nově obráceným národům.⁴⁶ Aktivity jezuitského řádu byly velice rozsáhlé, dobře organizované a změnily život mnoha obyvatel. Díky baroku *isusovci* vstoupili do nové éry a stal se z nich fenomén tehdejší doby.

2.1 Školské a duchovní aktivity

Chorvatští *isusovci* založili školy pro výuku balkánských obyvatel nejen v Loretě, ale po celé Evropě. Mezi nejznámější patřilo římské *Collegium Germanicum et Hungaricum*, kde měli členové řádu i právo na ubytování. Další vyhlášeným místem se stalo *Collegium Croaticum*, které bylo založeno v roce 1624 ve Vídni. Tyto školy byly vzorem pro všechny

---

⁴⁵ MOHOROVIČIĆ, Andre. Umjetnost i kultura baroka – povijesni okviri pojave baroka. In *Radovi Závod za znanstveni rad Varaždin*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, ročník 16-17 (2006), s. 144.

⁴⁶ Tamtéž, s. 16-17.

ostatní, a to nejen výukou, ale i systémem, podle kterého se učilo. Uplatňovaný systém byl *Ratio atque Institutio Studiorum Jesu*. Poprvé byl tento vzor uplatněn v roce 1548 na první humanistické škole v Missině. Systém byl do ostatních provincií přiveden díky generálovi řádu Claudiovi Acquavivovi. Tento muž dokonce pomohl očistit Záhřeb od protestantů a pomáhal jezuitům se na toto území dostat.⁴⁷ Přesná pravidla tohoto systému byla stanovena až v roce 1599, kdy vyšla tiskem.⁴⁸ Na školách typu gymnázií se prvotně vyučovalo pět oddílů – *classic intima, media, suprema gramaticae, humanitatis a rethorar*. Později tato odvětví nahradilo pět jiných, ale v základě podobných, byly to *principiste, gramatiste, syntaxiste, poetici a retorici*. Na vyšších školách, které později získaly statut univerzit, převládaly dva již zmíněné obory, těmi byly filozofie a teologie. Vyučovalo se pouze v latinském jazyce, protože mateřský jazyk bylo na prostorách univerzit zakázáno používat. Cizí jazyk se zde ovšem vyučoval, a to byla především řečtina. Předpokládalo se, že studenti se po dokončení studia stanou sami vyučujícími nebo budou působit v pastorační službě. K tomu tedy byla přizpůsobena i výuka. Filosofické studium bylo na tři roky, v prvním ročníku se vyučovala logika s filosofií, v následujícím to byly přírodní vědy a matematika a v posledním opět filozofie a matematika. Co se týkalo teologie, tam se prolínala čtyři hlavní témata – dogmatika, scholastika, výklad Bible a kazuistika. Každý obor měl svého učitele, který byl velmi zaneprázdněn a zabýval se pouze svým okruhem, v čele fakulty byl pak rektor.⁴⁹ Aby studenti úspěšně završili studium, museli docházet na výuku a aktivně se jí účastnit, poté dostali ocenění. Přednášky často probíhaly i určitým soutěživým způsobem, jelikož dva žáci si vždy byli protivníky a museli si oponovat, čímž rozvíjeli schopnost vést diskuzi. Díky studiu se mohli podívat i do zahraničí a po dostudování se z nich stávali uznávaní a vzdělaní muži.⁵⁰ Většina studentů pocházela ze šlechtických rodin, ale do škol chodili i chudí studenti. Pro ty jezuitský řád zakládal speciální koleje (v Záhřebu dnes Sjemenište sv. Josipa). Ty byly dotovány mocnými a bohatými muži. Mezi nejznámější donátory patřil například sám císař Ferdinand II. Na počátku výuky se žáci museli postavit a zpívat píseň, která oslavovala krásu světa, a především krásu a plodnost Chorvatska.⁵¹ Školy se staly nedílnou součástí řádu a mnoho studentům změnilo život.

Jezuitská činnost sahala mnohem hlouběji než jen do samotného vzdělání. Věnovali se i činnostem, které byly vždy spojeny s nějakou duchovní událostí, a pořádali různé sešlosti.

---

⁴⁷ KORADE, Jesuits..., cit. d., s. 29.

⁴⁸ MATIĆ, Varaždinski kolegij..., cit. d., s. 224.

⁴⁹ KORADE, Jesuits..., cit. d., s. 55.

⁵⁰ HERCEG, Isusovci u Hrvatskoj..., cit. d., s. 19.

⁵¹ KORADE, Jesuits..., cit. d., s. 55.

Jednou z důležitých aktivit byla takzvaná *Tijelova Procesija* (tj. procesí na svátek Těla a Krve Páně = Boží tělo). Na tyto události byli žáci oblečeni jako andělé a šli v procesí před baldachýny a biskupem. Tuto událost doprovázel pěvecký sbor, tedy skupina hudebníků vybraná ze samotného kolegia. Trubači, kteří vedli tento průvod, dokonce dostávali malé kapesné.⁵² Mnohem známější ovšem byly duchovní sekce, které se v mnoha případech konaly za účasti členů mariánské kongregace. Například na Veliký pátek činili pokání a pořádali „šlehací procesí“, tedy procesí s bičem. Bič, kterým se účastníci šlehali dobrovolně, byl označován latinským názvem *disciplina*. Během průvodu nosili prosté šaty, často s kapucemi. Šli po předem určené trase a na určených místech připomínali mučednickou smrt Ježíše Krista.⁵³ Tyto aktivity se staly nezbytnou součástí kulturního života jak pro jezuity, tak i pro obyvatele.

2.2 Věda

Za první chorvatské *isusovce*, kteří se začali zabývat výzkumem, jsou považováni tři významní hybatelé tehdejší vědecké činnosti – Bartol Kašić, Ivan Vreman a Marko Antun Dominis. Výzkumy prováděli již během magisterského studia, a to především v oblastech jako byla matematika či astronomie. Zabývali se soudobými tématy, jako byly odliv a příliv moře, sluneční soustava nebo kulatost Země. V jezuitském řádu působilo mnoho vědců, jelikož jim jezuité poskytovali dobré podmínky pro výzkum, a to nejen finančním způsobem, ale i obsahovým. Poskytovali jim vědecká díla a materiály, které byly stěžejní pro jejich výzkum.

Mezi prvního známějšího badatele patřil Marko Antun Dominis (1560-1624), který se primárně zabýval fyzikou, matematikou, logikou a filosofií. Pocházel ze šlechtického rodu z ostrova Rab. Působil na světově známých univerzitách, jako byly Oxford či Cambridge. Pro chorvatský vývoj byl důležitou postavou, jelikož byl senjským biskupem, později splitským arcibiskupem, a dokonce se stal primas Království Dalmácie a celého Chorvatska. Za svého života vydal mnoho děl, mezi jedno z jeho nejvýznamnějších patří studie věnovaná optice, *Euripus seu de fluxu et reflexu maris sententia*, kde se podrobně zabýval přílivem a odlivem moře.⁵⁴ Jeho výzkumná činnost inspirovala mnoho mladých studentů ke studiu fyziky a Dominis je dosud citovanou autoritou.

---

⁵² MATIĆ, *Varaždinski kolegij...*, cit. d., s. 227.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ HERCEG, *Isusovci u Hrvatskoj...*, cit. d., s. 21.

Dalším z významných průkopníkem vědy se stal Ignacije SzentmarTony (1710-1793). Tento muž se narodil v Chorvatsku, ale většinu svého mládí strávil v Rakousku. Vyučil se na jezuitském gymnáziu ve Vídni a Grazu. Již od útlého věku se zabýval vědeckou činností, a to především v oblastech astronomie a matematiky. Z Vídne byl poslán do Portugalska na dvůr portugalského krále, kde působil jako dvorní astronom. Díky tomu se dostal s portugalskou výpravou do Brazílie. Zde prováděl podrobný výzkum a měření na řece Amazonce. Jako první vytvořil přesnou mapu této oblasti a v následujících letech zmapoval okolí řeky Rio Negro.⁵⁵ Ignacije SzentmarTony byl jeden z nejvýznamnějších astronomů a matematiků své doby. Svě znalosti nejen zdokonaloval, ale i předával dalším studentům na stejných gymnáziích, na kterých se sám vyučil. Ze svých cest z latinské Ameriky se vrátil zpět do své domoviny a po zbytek svého života působil ve Varaždinu.

Josip Zanchi (1710-1786) byl profesorem fyziky původem z Rijeky, který působil na univerzitách ve Vídni, Štýrském Hradci a Záhřebu. Mezi jeho největší úspěchy patřilo dílo *Physica*, které přinášelo nový pohled na sluneční soustavu. Cituje zde především myšlenky Keplera, Galilea, Descartese, Newtona a Boylea. Samozřejmě v knize představil i své názory, ve kterých se velice kriticky stavěl proti Koperníkovu modelu sluneční soustavy. Nesouhlasil s jeho názorem, že se Země otáčí kolem Slunce.⁵⁶ Tento názor, který zastával Zanchi, podporovalo mnoho vědců, jelikož v té době ještě nebylo známo, jak tento jev funguje.

Mezi jistě nejvýznamnějšího a neznámějšího vynálezce, vědce a génia patřil Ruđer Bošković (1711-1787). Ten muž působil ve jménu *Družbe isusove* téměř celý svůj život, a díky jeho vynálezům bylo vylepšeno mnoho vědeckých procesů. Během svého života napsal zhruba 80 děl, které věnoval filosofii, matematice, astronomii, přírodním vědám, geometrii, hydraulice a samotné teorii pravděpodobnosti. Věnoval se i statice, spolupracoval na vybudování kupole baziliky sv. Petra, pomohl zhotovit zvony milánské katedrály a podílel se na výstavbě císařské knihovny ve Vídni. Jeho neznámějším výzkumem, kterému se věnoval celý život, byla jeho vlastní atomová teorie, ve které se zabýval teorií silového pole a kvantové mechaniky. Dále vytvořil teorii přírodní filosofie (*Philosophiæ Naturalis theoria redacta ad Unicam legem virium in natura existentium*), která se zabývala zákonem sil, který měl vysvětlit veškeré přírodní jevy. Velkou část života také věnoval geodézii, ve svém díle *Dissertatio de telluris figura*, uvedl svůj pohled na kulatost země.⁵⁷ Ruđer Bošković byl nejen geniální vědec, ale i úžasný vynálezce. Vynalezl a zdokonalil mnoho předmětů,

---

⁵⁵ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 199-200.

⁵⁶ HERCEG, *Isusovci u Hrvatskoj...*, cit. d., s. 21.

⁵⁷ DADIĆ, Žarko. *Ruđer Bošković*. Zagreb: Školjska knjiga, 1987, s. 35-38.

od mikroskopu až po dalekohled, tím napomohl kulturnímu vývoji a umožnil studentům jezuitských gymnázií využívat nejmodernější techniku a provádět výzkumy na vysoké úrovni.

Posledním jezuitským vědcem spadajícím do tohoto období byl Josip Franjo Domin (1754-1819). Patřil mezi přímého následovníka Ruđera Boškoviće. Zastával jeho atomovou teorii a svou prací navazoval na jeho vědeckou činnost. Věnoval se teorii zvuku, svým výzkumem dokázal, že tehdejší teorie zvuku není pravdivá – provedl výzkum úderu blesku do zvonu, čímž demonstroval, že zvuk neodklání blesk, jak se doposud myslelo.⁵⁸ Další specifické činnosti, které se věnoval, byla elektroterapie a chemie. Měl maďarsko-chorvatský původ a jeho dílo o chemii, které se zabývá plyny, Maďaři považovali za své a zároveň to byla první taková příručka svého druhu.

2.3 Misie

Jezuitští misionáři byli kněží, kteří byli vysíláni do cizích zemí jako zprostředkovatelé pro obnovu katolické víry mezi věřícími. Působili především v oblastech, které byly pod tureckou správou, ale za úkol také měli obracet na víru nevěřící. Putovali z jednoho místa na druhé, přesouvali se vždy, když jejich misie na určitém území přinesla nějaký dobrý výsledek. V cizině dodržovali stejné postupy jako na svých kolegiích – kázání, zpovědi a jiné duchovní aktivity.⁵⁹ Putovali nejen po Evropě, ale i do dalekých zemích. Například v Číně si je čínský císař, díky jejich znalostem astronomie, matematiky a techniky, natolik oblíbil, že jim nechal v Pekingu vybudovat obytné domy s kostelem přímo na císařském dvoře.⁶⁰ Na nově osídlených územích zprvu začínali jen s nedělní mší a poté s každodenní výukou katechizmu, dále pak začali vytvářet jádra křesťanských komunit. Jezdili nejen do dalekých zemí, ale putovali i po chorvatských městech. Zde mezi nejdůležitější střediska patřila Slavonska Požega, kde zorganizovali pravidelné kurzy pro nevzdělané venkovany a současně vyučovali děti číst a psát.⁶¹

Jeden z prvních misionářů působící ve jménu *Družbe Isusove* se stal Ivan Vreman (1583-1621), který pocházel z města Split. V roce 1605 se přesunul do Říma, kde započal své studium a zároveň vstoupil do jezuitského kolegia. Vreman měl obrovský talent jak pro matematiku, tak i filosofii. Už ve svém mladém věku spolupracoval se svými profesory a italskými vědátory. Svou vlastní tvorbu věnoval studiu Měsíce a pohybu Země. Jeho

---

⁵⁸ HERCEG, *Isusovci u Hrvatskoj...*, cit. d., s. 23.

⁵⁹ KORADE, Mijo. Hrvatski isusovački misionari i pokušaji unije s pravoslavnima od 16. do 19. stoljeća. In *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, ročník 17 (2015), číslo 1, s. 40-56.

⁶⁰ JAGODAR, Josip. *Družba Isusova...*, cit. d., s. 95.

⁶¹ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 17.

největším snem bylo stát se misionářem, což se mu také splnilo. Byl tedy poslán do Číny, což pro něj bylo obrovskou příležitostí, jelikož Čína byla vyspělá země z hlediska astronomie. V roce 1609 byl nejdříve přesunut do Portugalska, kde působil jako profesor filosofie a matematiky.⁶² Z Portugalska byl nejdříve poslán do Indie, a pak do jeho vysněné Číny. Kvůli špatným klimatickým podmínkám a nedostatku stravy v roce 1619 onemocněl. Poslední jeho cesta byla uskutečněna do městečka Nanchang, kde také zemřel.⁶³ Jeho misie přinesly nejvíce užitku spíše jemu než ostatním lidem. Díky studiu v Číně se z něj stal významný astronom a výborný matematik.

Jezuitou, který vykonával misii až v daleké Indii, byl Nikola Ratkaj (1601-1662) pocházející z chorvatského Zagorje z městečka Veliki Tabor. Od svých 10 let studoval na záhřebském gymnáziu, kde ho vyučoval jeho strýc Stjepan Ratkaj. Po dokončení studia se v roce 1616 dostal do Čech, kde v Brně vstoupil do noviciátu a později se dostal na studium filosofie ve Štýrském Hradci. Odtud byl přesunut a odcestoval do Říma, kde od roku 1620 docházel na teologii. Z Říma byl poslán do Indie, kde se v roce 1624 ve městečku Goi stal knězem. Následně vyučoval teologii pro kolegium sv. Pavla v Goje a z této univerzity byl vyslán na další cestu do Tibetu. Zabýval se křesťanskými obchody v Indii mezi různými městy. Následně se stal zástupcem rektora na univerzitě v Damanu a rektorem univerzity v Chaulu. Příjmení si přeměnil na Jorge, někdy také používal tvar Georgi nebo Georgius. Umřel v roce 1662 u Thani a následně byl pochován v chorvatské Lepoglavě.⁶⁴ Indie se pro Ratkaje stala druhým domovem, jeho činnost měla neuvěřitelný význam jak pro něho samotného, tak i pro domorodé obyvatelstvo.

Mezi jeho následovníky patřil jeho příbuzný Ivan Ratkaj (1647-1683). Ten od mládí působil jako páže na dvoře císaře a krále Leopolda I. Později vstoupil do vídeňského noviciátu a bylo mu umožněno studovat filosofii po dobu tří let. Po tomto studiu se rozhodl studovat právo a v roce 1664 vstoupil do jezuitského řádu. Z Vídně se přesunul do Štýrského Hradce, kde dokončil studium teologie a následovně se stal učitelem záhřebského gymnázia.⁶⁵ Během následujících let byl poslán do Sevilly, kde se stal členem kolegia sv. Ildefonse. Před svou hlavní misí do Ameriky byl opět poslán do Vídně, aby se na cestu mohl připravit. Se skupinou dalších jezuitských misionářů byl poslán do Ženevy, následovně se výprava přesunula na Filipíny a poté do Mexika. Jeho hlavní misie byla v samotném Mexiku, kde působil v přístavním městečku Vera Cruz. Poté působil v misii, která nesla název *Jesus*

---

⁶² KORADE, Mijo. *Hrvatski isusovci i misionari*. Zagreb: Hrvatska pokrajina Družbe Isusove, 1991, s.11.

⁶³ JAGODAR, *Družba Isusova...*, cit. d., s. 100.

⁶⁴ KORADE, *Hrvatski isusovci...*cit. d., s. 17.

⁶⁵ Tamtéž, s. 23.

Carichu a to až do své smrti.⁶⁶ Ivan Ratkaj byl veliký vzdělanec, mimo svůj mateřský jazyk uměl i německy, latinsky, italsky a francouzsky. Byly mu nabízeny nejvyšší posty na světoznámých jezuitských univerzitách, ale rozhodl se upřednostnit misijní práci. Jeho smrt byla považována za mučednickou, jelikož Indiáni, pro které působil, ho zabili.

Misionář, který působil mezi slovanským obyvatelstvem, byl Ivan Gabelić (1666-1703), který během svého života sloužil v Uhrách. Vystudoval teologii ve Štýrském Hradci a v roce 1690 vstoupil k jezuitům. Jeho cesta začala ve Varaždinu, odkud putoval do Trnavy, do Peče a do Budina. Zabýval se především rozpory mezi katolíky a pravoslavnými. Některá svá díla dokonce napsal v cyrilici. Sestavil speciální slovanské písmo, tzv. *Azbukvici*, která měla 32 písmen a používala se především pro přepis hlavních modliteb.⁶⁷ Díky tomuto systému bylo umožněno slovanskému obyvatelstvu číst některé biblické texty v případě, že neuměli latinsky.

Dalším významných jezuitou byl Ferdinand Konščak (1703-1759) narozen ve Varaždinu. Vystudoval filosofii v Grazu a v roce 1729 se stal profesorem na záhřebské a budínské univerzitě, odkud pak odešel do Španělska, kde se stal knězem. Během dalších let byl poslán do Mexika a na Kubu. Zde působil v jezuitské rezidenci Vera Cruz, kde žili především Indiáni, kteří přijali katolictví. V roce 1746 zorganizoval výpravu skrz Kalifornii, kde strávil největší část svého života. Výprava putovala do zálivu na sever od řeky Colorado a měla jediný cíl – dokázat, že je Kalifornie poloostrov. Ke konci svého života působil ve středisku San Ignacio, kde se stal představeným řádu. Během svých posledních let vytvořil geografické mapy Kalifornie, které zmapoval během svých cest.⁶⁸ Díky jeho expedici bylo zjištěno, že je Kalifornie poloostrov a že je spojena s Mexikem. Jeho dílo obsahovalo i zprávy o tom, co na tomto území žije či roste, a to přes rostliny, zvířata až po domorodé obyvatelstvo.

Mezi významného misionáře, který se vydal do Latinské Ameriky, patřil Nikola Plantić (1720-1777), narozen v Záhřebu, kde také po mnoho let působil. Jako vyslanec jezuitského společenství sv. Josipa byl v roce 1736 vyslán za jezuity do Vídně. Po přijetí mezi jezuity se stal profesorem v Záhřebu, dále učil ve Varaždinu a ve Slavonske Požeze. V roce 1744 dokončil studium teologie v Trnavě a o tři roky později se stal knězem. Ve stejném roce odcestoval do Španělska, odkud byl se skupinou misionářů vyslán do Paraguaye. Chtěl působil jako kazatel pro místní, ale byl mu udělen jiný úkol – působil jako profesor teologie

---

⁶⁶ JAGODAR, *Družba Isusova...*, cit. d., s. 102.

⁶⁷ KORADE, *Hrvatski isusovački misionari...*, cit. d., s. 40-56.

⁶⁸ KORADE, *Hrvatski isusovci...*cit. d., s. 27.

a filosofie na univerzitě v Cordobě. Další zemi, kterou navštívil, byla Argentina, kde ve městě Buenos Aires působil jako správce a zástupce rektora. Dalším státem byla také Venezuela, kde se v Montevideu stal jezuitským superiorem.⁶⁹ Po ukončení svých cest se v roce 1771 vrátil do Záhřebu, kde se stal prefektem univerzity a ve Varaždinu dostal titul rektora. V roce 1777 v tomto městě i zemřel a byl pohřben v kostele sv. Mikuláše.⁷⁰

Jediným chorvatským misionářem, který se podíval do Peru, byl Nikola Sušić (1717-1773). Ten vystudoval univerzitu v Záhřebu a do řádu vstoupil v roce 1736 v Rijece. Učil gramatiku v Gorici a od roku 1744 zde započal studium teologie. V Rijece se později stal knězem a byl vyslán na misijní činnost do Kolumbie, odkud o rok později odešel do Peru. Zde se setkal s domorodými Indiány, kteří byli nazýváni *Mohoš* a žili v jižní části dnešní Bolívie. Pro působení mezi tímto obyvatelstvem byl vybudován obrovský jezuitský komplex. Tento areál byl schopen produkovat vlastní potraviny, domácí pomůcky, textilní látky apod. Sušić zde kázal v kostele sv. Marie Magdalény a stál ve vedení misie, která nesla stejný název jako domorodé obyvatelstvo.⁷¹ V Peru na vyčerpání z dlouhých cest a onemocnění zemřel.

Posledním misionářem, kterého je nutno zmínit byl rijecký rodák Ivan Krtitelj Marchesetti (1704-1767). V roce 1720 vstoupil do vídeňského noviciátu, kde později vystudoval filosofii a teologii. V následujících letech působil jako učitel v Gorici a Terstu, ovšem jeho cesta opět skončila ve Vídni, kde se stal knězem. V roce 1733 byl poslán do Španělska a následovně do Jižní Ameriky. O rok později se dostal přímo do Buenos Aires, kde se učil domácímu jazyku. V roce 1738 dokončil studium a stal se z něj pravý jezuitský misionář. Odcestoval do Paraguaye, kde započala jeho misie mezi Indiány.⁷² Paraguayské indiánské komplexy byly obstavěny hradbami. Uvnitř se nacházely vlastní obchody, kostel, nemocnice, továrny, centrální vodovod a kanalizace, tudíž byl takový komplex soběstačný. Přibližný počet obyvatel byl 3000–7000. V těchto osadách vedli život na vysoké úrovni, byli z nich řádní katolíci a žili rozmanitým kulturním životem.⁷³ Marchesetti byl jediným chorvatským misionářem, který působil v oblasti Paraguaye. Jeho činnost byla velice úspěšná a on sám dosáhl vysokých postů. V roce 1767 onemocněl a dostal se do nemocnice v Candelarie, kde ve stejném roce zemřel.

---

⁶⁹ JAGODAR, *Družba Isusova...*, cit. d., s. 102.

⁷⁰ KORADE, *Hrvatski isusovci...*, cit. d., s. 28.

⁷¹ JAGODAR, *Družba Isusova...*, cit. d., s. 103.

⁷² Tamtéž.

⁷³ KORADE, *Hrvatski isusovci...*, cit. d., s. 31.

2.4. Divadlo

Mezi významné misijní nástroje jezuitů patřilo náboženské divadlo. První zmínka o divadle pochází z roku 1637 z města Varaždin, kde se nacházelo přímo v budově gymnázia. Premiéru tenkrát měla hra, která nesla název *Sveta Katerina*. Na tuto hru bylo připraveno celkem 12 kulis, které byly velice dobře technicky provedeny – například diváci zde mohli vidět oblaka a vlny, což v té době byla naprostá rarita. Ve hře bylo možné spatřit velice dobře provedené efekty, které byly tvořeny pomocí světel a zrcadel. To znamená, že v této oblasti museli mít jezuité určité zkušenosti.⁷⁴ Hry se hrály několikrát do roka, primárně na konci školního roku. Měly obohacovat kulturní život studentů a zároveň sloužit i jako určitý druh výuky. Na organizaci představení se podíleli i žáci mariánské kongregace. Divadlo bylo pořádáno jak pro studenty, tak pro vybranou společnost, a to především pro církevní představitele, rodiče a pozvané měšťanstvo. Repertoár byl různý, velmi oblíbené byly dramata s antickou tematikou. Mezi takové hry patřily například *Herakles*, *Kastor*, *Poluks*, *Hripiz*, *Dionýz Syrakuský* nebo třeba *Themistoklas*. Dále se často hrály křesťanské legendy o světcích a mučednících, nejznámější z nich byly *Paulin Nolski*, *sv. Stanislav* a podobně. Velice oblíbené byla díla, založená na orientálním původu. Tematika byla různá, ale největší úspěch měly hry *Ludvík mladík z Nagasaki*, *Japonec Fatingo* a *Tři japonští bratři*. Cílem těchto všech představení bylo poukázat na moudrost a spravedlnost, některá díla také měla studenty varovat před prostopášným životem. Důležitá samozřejmě byla i biblická tematika ze *Starého zákona* (především *Knihy Makabejské*). Zároveň i různá evropská historická témata, ale bohužel byl nedostatek děl z chorvatského prostředí.⁷⁵ Poučné hry měly především poukázat na to, co je v životě dobré a co ne. Například hra *Malo ali dobro*, která vyprávěla o tom, že je dobré občas pít alkohol, ale jen v malém množství. Mezi velmi známou komedií patřila hra *Bakko prognan u žaljke carstvo*, kterou jako první představilo varaždinské kolegium. Pro tuto hru byl dokonce natisknut divadelní program, samozřejmě i se jmény donátorů, kteří divadlo dotovali nemalými finančními částkami. Při velkých představeních, primárně na církevní svátky, se účastnili i samotní žáci, kteří dostávali menší role.⁷⁶

2.5 Literatura

Chorvatští jezuité psali jak v latině, tak i ve svém mateřském jazyce, a to z důvodu, aby se díla dostala i do rukou vrstev neznalých latiny. Psala se díla převážně křesťanského

---

⁷⁴ MATIĆ, *Varaždinski kolegij...*, cit. d., s. 226-227.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž, s. 228.

charakteru, ale i díla, která měla poukázat na morální život. Častou tematikou byl každodenní život, strasti a úspěchy. Literatura se dělila podle tří dialektů, které byly rozděleny dle území. Nejrozšířenější byla štokavská oblast. Díla z tohoto prostoru byla věnována především katechizmu a psána byla jak v latině, tak cyrilici. Další dialekt pocházel z kajkavské oblasti, kde se dochovaly modlitby, náboženské písně atd. Bylo zhotoveno i mnoho překladů z latiny či italštiny. Posledním méně používaným dialektem byla čakavština. Mezi samostatnou skupinu patřila díla latinská. Latina se stala jazykem vzdělanců a byla součástí veřejného života. Díla byla především psána pro školské účely, často byla sestavována samotnými profesory za omoci studentů. Klasickou formou byly písně a dialogy, které vyprávěly o nějakých církevních událostech nebo svátcích. Zhotovovány byly na počest vladaře, politiků či jiných významných osobností. Někteří autoři sepisovali své vlastní sbírky a zároveň překládali svá díla či díla jiných významných autorů do cizích jazyků. Důležitou součástí byla i díla historická, zeměpisná, právní a ekonomická.⁷⁷

2.5.1. Bartol Kašić

Nejvýznamnějším chorvatským barokním autorem, který psal ve štokavském nářečí, se stal Bartol Kašić (1575-1650). Stejně jako jeho rodina pocházel z ostrova Pag. Kašićův otec Ivan Petar Kašić sloužil v benátském námořnictvu, a v roce 1571 se zúčastnil bitvy u Lepanta, kde křesťanská vojska porazila Turky. Po svém návratu se oženil s Ivanicou Bogdančićovou, která mu porodila dva syny – Bartola a Petra. V roce 1577 otec zemřel, a tak Bartol a jeho bratr byli vychováni matkou a strýcem, který působil jako farář.⁷⁸ Kašić byl v roce 1595 poslán studovat, a to přesněji na Ilyrském gymnáziu v Itálii. Když mu bylo 20 let, stal se z něj jezuita a započal studium filosofie a teologie na římském kolegiu. Po ukončení studia se z něj stal profesor rétoriky a gramatiky. V roce 1604 napsal jedno ze svých nejpřínosnějších děl *Institutionum linguae Illyricae libri duo*, které vytvořil na žádost generála řádu Acquavivi. Jednalo se o gramatiku chorvatského jazyka sepsanou v latině. Tato gramatika pomohla k výuce balkánských studentů, kteří docházeli na studium v Říme. V roce 1609 se Kašić vrátil do své domoviny, a to přesněji do města Dubrovník, kde pracoval jako kněz a učitel. Později v roce 1612 pomohl založit první jezuitské gymnázium v Bělehradě. O rok později započal svou první misijní činnost na území Chorvatska, kde putoval především do oblastí, které byly obsazeny Turky. V těchto oblastech pomáhal křesťanskému lidu a posiloval kulturní život. Dokonce žádal papeže, aby ukončil boje s Turky na Balkáně

⁷⁷ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 34-35.

⁷⁸ KORADE, *Hrvatski isusovački...*, cit. d., s. 63.

a vyslal poselství do Konstantinopole, které mělo dle Kašiče válku ukončit diplomaticky a uzavřít mírovou dohodu. Papež jeho návrh nepřijal, Kašić se ale i nadále snažil najít diplomatické východisko.⁷⁹ Z Chorvatska se po svých misiích vrací opět do Itálie, kde se věnoval psaní. Psal především o těžkém soužití chorvatských občanů s tureckým obyvatelstvem, které během svých misijních cest sám zažil. Během let 1614-1618 působil v Loretu jako farář pro lid z balkánského prostředí. V následujících letech byl poslán na svou druhou misi, opět do Chorvatska a v letech 1620-1633 žil v Dubrovniku. V této době se také nejrozsáhleji začal věnovat literární tvorbě. V Dubrovniku napsal *Život sv. Ignacia* (1623), *Perivoj od djevstva* (1628) a jedno se svých nejvýznamnějších děl *Zarcalo nauka krstjanskoga* (1626). Na tomto území napsal ještě jedno dílo, které dokončil v roce 1627. Jednalo se o duchovní tragédii *Sveta Venefrida*, ve které prokázal, že je velice talentovaný dramatik.⁸⁰ Vzhledem k tomu, že pracoval především v oblastech pod tureckou správou, všiml si, že zde bylo chorvatské obyvatelstvo nejvíce negramotné. Proto sám bojoval za zakládání škol v Dalmácii a Slavonii. Bohužel jeho vize nedopadla tak, jak si představoval, a tak se z Chorvatska opět přestěhoval do Říma, kde se zabýval už pouze psaním a pastorační činností. Napsal okolo 30 prací v mateřském jazyce. V roce 1640 dokončil své dílo *Ritual Rimski*, což byl první liturgický manuál katolické Evropy napsán v chorvatském jazyce. Bartol Kašić ve svém díle používal štokavský dialekt s občasným vložením čakavštiny.⁸¹ On sám shledával štokavštinu jako sjednocující dialekt pro všechny Chorvaty a latinku jako písmo západoevropské kultury, kterou by měli využívat i Chorvati. Díky používání štokavského dialektu a úvodu do fonetické ortografie byl prvním zakladatelem chorvatského literárního jazyka. Zároveň přeložil Bibli do chorvatštiny, což byl první kompletní překlad, který ale nakonec nebyl vydán. Kašić ho chtěl nechat vydat v latince, s čímž ovšem nesouhlasili v Bosně a části Chorvatska, jelikož chtěli Bibli přepsanou do svého písma, tedy do cyrilice.⁸² Mezi jeho další díla patřila *Način od meditacioni* (1613), *Pjesni duhovne* (1617) a *Život Gopodina našega Isukrsta* (1637). Jednalo se především o díla s náboženskou tematikou, ale i v pozdějším věku se věnoval chorvatské gramatice. Na konci svého života zpovídal v bazilice sv. Petra v Římě a v roce 1650 zde také zemřel.⁸³ Ve svých literárních dílech věnuje pozornost náboženství, duchovnu, ale i člověku samotnému. Už jako mladý

---

⁷⁹ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 49.

⁸⁰ HORVAT, Vladimir. Prvi hrvatski jezikoslovac: Bartol Kašić i njegov ritual rimski. In *Obnovljeni život*. Beč: Hrvatski povijesni institut u Beču, ročník 48 (1993), číslo 2, s. 129-130.

⁸¹ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 50.

⁸² Tamtéž, s. 52.

⁸³ HORVAT, *Prvi hrvatski jezikoslovac...*, cit. d., s. 63.

student se zabýval jazykovědou, překlady a literární tvorbou. Vytvořil hlubokou literární tradici, která je dodnes praktikována a stala se nezbytnou součástí chorvatské literatury.

2.5.2. Juraj Habelić

Juraj Habelić byl nejvýznamnějším autorem, který psal v kajkavském dialektu. Pocházel ze šlechtické rodiny, která působila ve vesnici Stare Čiče, kde se on sám roku 1609 narodil. Pravděpodobně studoval na záhřebském jezuitském gymnáziu na Griči, ale nejsou o této události dochovány žádné dokumenty. Ve 20 letech 17. století vstoupil do jezuitského řádu ve Vídni. Filosofii vystudoval v Grazu a v roce 1635 se vrátil do své domoviny. Vyučoval na gymnáziu v Rijece, ale jelikož měl zdravotní problémy, odešel do Varaždinu, kde se nacházelo přijatelnější klima a léčebné prameny. V roce 1630 odešel do slovenské Trnavy studovat teologii a zde se stal i knězem. Poté byl profesorem na varaždinském gymnáziu, kde získal titul doktor filosofie. Celý svůj život byl velice nemocný, tudíž většinu svého času zůstával ve Varaždinu a občas jezdil do Záhřebu. V hlavním městě sloužil jako pastor v kostele sv. Marka po dobu 4 let a byl také rektorem záhřebského gymnázia.⁸⁴ Byl vynikajícím znalcem latinského jazyka, rozuměl německy a slovanským jazykům. Zkompletoval první kajkavsko-latinský slovník *Diktionar ili Reči slovenske*. Dílo bylo napsáno jako pomůcka pro chorvatské studenty, kteří studovali na jezuitských gymnáziích. Slovník obsahoval dvacet tisíc kajkavských slov s vysvětlivkami v latině. Poprvé byl publikován v roce 1670 v nakladatelství *Nemski Gradec* a po dlouhou řadu let se tento slovník stal hlavním pramenem pro studium latiny. Literární jazyk, který Habelić používal ve svých dílech, byl velice hojný a obsahově bohatý. To dokazují jeho dvě nejznámější práce *Zercalo Marijansko* a *Pervi, otca našega Adama greh*, které jsou dnes považovány za základní nábožensko-beletristickou literaturu své doby. Obě knihy jsou antropologickými studii o zranitelnosti lidské povahy a o zrcadle, které má poukázat na lidskost, kterou představuje právě Marie, která zrodila samotného Boha. Habelić moralizuje, ale zároveň se o lid bojí, kritizuje aroganci vzdělanců, protože tato vrstva dle něj vidí pouze stín vzdělanosti, a nikoliv její celý rozsah. Za takové lidi považuje učence z Říma, Prahy, Vídně a Štýrského Hradce. Dalšími prvky jsou humor, ironie, satira a sarkasmus, frekventované dialogy a monology, který často vede on sám.⁸⁵ Jeho dílo bylo inspirováno jeho vlastními zkušenosti, ale samozřejmě i náboženskou tematikou. Juraj Habelić v roce 1678 zemřel v Záhřebu. Na jeho počest a vzpomínku zvonili všechny záhřebské zvony po dobu dvou dnů, a to

---

⁸⁴ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 253.

⁸⁵ Tamtéž, s. 255.

na nařízení tehdejšího biskupa Marina Borkoviće.⁸⁶ Juraj Habelić byl nejznámějším představitelem kajkavské literární tvorby, pro kterou se Varaždin od 16. století do poloviny 19. století stal hlavním působištěm a střediskem.

---

⁸⁶ SKOK, Joža. Juraj Habelić u književnokritičkoj i književnoznanstvenoj recepciji varaždinskih autora. In *Izvorni znanstveni rad*. Zagreb, 2009, č. 4-5, s. 33-34.

3. ARCHITEKTURA *DRUŽBE ISUSOVE* NA CHORVATSKÉM PROSTORU

Barokní sloh vznikl na konci 16. století v Itálii a díky jezuitskému řádu se dostal právě i na území Chorvatska. Baroko se stalo často používaným architektonickým stylem jak na prostoru Jadranu, tak především v oblasti centrálního a kontinentálního Chorvatska. Celkový rozvoj, který během tohoto období nastal, nesouvisel jen s architekturou, ale i s ostatním uměním, a to od malířství až po umělecké řemeslo. Do Chorvatska se tento styl dostal až s rozmachem řádu, a to zhruba na počátku 17. století, více byl pak uplatňován v následujících letech. V Dalmácii navazoval na italskou renesanci a využíval její prvky. Toto území bylo především ovlivněno vlivy Benátské republiky a severského prostředí. U krajů, které patřily pod tureckou správu, se barokní styl v rámci architektury začal používat až na počátku 18. století. Jednalo se především o využívání prvků raného a pozdního baroka. Nejdříve si tento styl osvojili jezuité, později i aristokratické vrstvy, tedy především šlechta. Využívaly ho i jiné církevní řády, které i nadále působily vedle jezuitů. Mezi ně patřili františkáni, pauláni, kapucíni a piaristé. V pozdějších letech se pak styl přesouvá do venkovského prostředí, a začíná výstavba kompletních barokních vesnic. Tyto komplexy napodobovaly dostupné styly, které byly k vidění ve městech či na okrajích měst v podobě farností či kostelů.

Barokní architektura působila oproti renesanci monumentálněji a byla více a různoroději členěna. Co pro ni bylo typické, byla snaha začlenit budovy do celkového přírodního terénu tak, aby harmonicky ladila, vzniká tedy takzvaný barokní urbanismus. Tento pojem lze právě používat až s příchodem jezuitů. Primárně se jednalo o výstavbu úplně nových budov, časté však byly i rekonstrukce, které vycházely z původních starých objektů. Jezuité často skupovali budovy či kostely a z jejich gotických nebo renesančních základů pak vytvářeli barokní přestavby. Stavby byly budovány tak, aby splňovaly především funkční nároky, které byly předem určené. Komplexy zároveň vytvářely kompozici společně s náměstími, ulicemi, schody, dvory, zahradami apod. Tedy vždy byly propojeny se svým okolím. Akcent byl kladen na monumentálnost kostela a jeho dominantní postavení, na což se také architekti snažili upozornit sestavením dokonalé kompozice. V rámci jezuitských kostelů bylo vystavěno vše, tedy budovy gymnázií, konvikty, divadelní sály, včetně prostor pro semináře žáků i měšťanů. Každý komplex byl vystaven jinak a měl svůj osobitý styl. Výstavba se řídila urbanistickými pravidly, takže se nejdříve pro stavbu našlo vhodné místo a teprve poté byl navrhnut plán, který byl sestaven tak, aby co nejlépe ladil s okolím.

Architektonické změny během barokního období přinesly důležitý rozvoj pro budoucí podobu chorvatských historických památek. Během let se vzhled mnohokrát proměnil, ale komplexy byly vždy vystavovány tak, aby získaly dominantní polohu ve městě. Díky tomuto faktoru se rezidence stávají hlavními činiteli městského sociálního i duchovního života. Je nutno ovšem zmínit, že každá část Chorvatska pracovala s barokním stylem trochu jinak. Kraje, které se nacházely u moře, měly své vlastní elementy, a to ve stylu mediteránní renesance. Kontinentální část zas naopak používala pozdně barokní koncepce, manýristické tendence a vlastní modifikace.

Od roku 1565 bylo určeno, že projekt musí být před realizací vždy schválen hlavním představitelem řádu. Nejdříve ale byly schváleny lokální komisí, dále pak odborníky, kteří působili v každé provincii, a zabývali se matematikou a statikou. Dále se pak jednalo o mistry staveb, kteří měli předpoklad ke kontrole projektů a konstruktivní znalosti. Pokud byl plán celým tímto systémem schválen, přišel do rukou městské radě, která rozhodovala o tom, zda bude stavba povolena či ne.⁸⁷ Architekt tedy musel pracovat vždy podle svého schváleného plánu, a pokud nastaly nějaké změny, musel opět předložit nové plány a konzultovat je s touto radou.

3.1. Výstavba kolegií, škol a kolejí

Nezbytnou součástí jezuitské barokní architektury byla výstavba komplexů neboli rezidencí. Stavěny byly tak, aby vyhovovaly potřebám jezuitského řádu. V rámci těchto komplexů zde byly vybudovány místnosti pro priority, pro kvardiány či kazatele. Nacházely se zde také prostory určené pro hospodářské využití, pracovny, pekárny, dále pak samozřejmě vzdělávací učebny, knihovny a v nějakých městech i lékárny. Celkově dostávají komplexy vždy dominantní postavení ve městě, jsou navrženy v jednotném stylu, aby působily bohatě, majestátně a dokonale. Většina realizací proběhla během 17. století nebo byla dokončena na počátku 18. století. Ke komplexu vždy patřila věž, většinou vybudována v rámci budovy gymnázia. Nezbytnou a dokonalou součástí, na které architekt zaměřoval pozornost, byl portál, který byl z počátku raně barokního stylu s jezuitskými emblémy či erby donátorů, soch nebo reliéfů. Díky vytesaným nápisům na průčelích kostelů a gymnázií, které byly umístěny nad hlavním portálem a obsahovaly chronogram či emblém, je možno určit, v jakém roce byla budova zhotovena a kdo se podílel na její realizaci. Komplexy prakticky žily svým

---

⁸⁷ HORVAT, Anđela. *Barok u Hrvatskoj*. Zagreb: Odjel za povijest umjetnosti Centra za povijesne znanosti, 1982, s. 3.

vlastním životem, díky tomu že po dostavbě poskytovaly všechny možné kulturní či hospodářské služby, staly se jakýmsi samostatným fungujícím centrem v srdci města.

3.1.1 Záhřeb

Hlavní působiště jezuitů v centrálním Chorvatsku byl samozřejmě Záhřeb. Jejich sídlo bylo umístěno na Horním městě. Jak jsem již zmínila, získali zde pevnostní budovu Grič, kterou jim daroval Ferdinand II. Ten jezuitskému řádu budovu věnoval jako dar na žádost tehdejšího otce Žaniće. Společně s pevností jim také věnoval zničený klášter sv. Kateřiny, který byl do příchodu jezuitů používán jako vojenský sklad. Tento čin vyhovoval i samotné městské radě, která s tímto aktem souhlasila, jelikož budovu nemusela nadále spravovat. V tomto případě se tedy prvotně nejednalo o urbanistickou architekturu, jelikož budovy musely být nejdříve rekonstruovány a až později mohl být komplex dostaven dle tehdejších požadavků. Prvotní obnova tedy započala na počátku 17. století, jejím největším finančním donátorem se stal Stjepan Ratkaj, který na stavbu poskytl 500 forintů, které získal díky rodinnému dědictví.⁸⁸ Ve stejném roce byl sestaven i plán jezuitského městečka, do kterého byla začleněna škola a kulturní centrum, kolegium, kostel sv. Kateřiny, gymnázium a kolej sv. Josefa. Vše bylo zasazeno do prostoru dnešního Jezuitského náměstí, naproti hlavní ulici, které vedla od kamenné brány na náměstí sv. Marka.⁸⁹ Plán byl velice dobře urbanizačně propracován, ale jeho realizace byla poměrně obtížná. Záhřeb byl během 17. století velice chudé město, i přesto se městská rada snažila poskytnout prostředky pro realizaci výstavby komplexu. Pro výstavbu kolegia město slíbilo poskytnout 40 rýnských forintů, pšenici, ječmen a oves, 50 barelů vína, jáhly a seno. Nakonec bylo jezuitům věnováno pouze víno a finanční prostředky. Dále jim byla poskytnuta pomoc od členů kostela sv. Fabiana a Sebastiana. Ti jim poskytli louky, pastviny, vinohrad a zeleninové zahrady, které se nacházely blízko jižní části městských hradeb. Zároveň *isusovci* získali pozemky na severním dílu města v městské části *Ljubljana*, které jim byly poskytnuty po dobu 7 let.⁹⁰ I přes veškerou snahu všech účastníků, pomoc nebyla dostačující a pro expanzi jezuitského areálu nestačila. Bán Drašković dokonce žádal o finanční podporu samotného papeže, ten však obratem poslal jen pozdravy a požehnání. O rozšíření komplexu se v pozdějších letech zasloužil otec Žanić s pomocí svých spolupracovníků, jelikož se mu podařilo získat sousední pozemky a budovy, které byly součástí plánu výstavby. V roce 1607 tento muž zemřel, ovšem

---

⁸⁸ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 55.

⁸⁹ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 44.

⁹⁰ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 55.

ještě před svou smrtí vyslovil své poslední přání. Tím bylo, aby se práce na jezuitském komplexu dokončily a aby bylo otevřeno pravé kolegium. Díky veliké oblíbenosti Žaniče mezi záhřebskými občany se jeho přání během následujících let podařilo vyplnit.⁹¹

Již dva roky po Žaničově smrti, v roce 1609, započalo první rozšíření jezuitského komplexu. Jednalo se o další učební místnost, jelikož se počet žáků navýšil a bylo tedy nutné rozšířit školské prostory. Vzdělávací centrum tedy bylo rozšířeno ještě o jeden prostor, který byl vybudován v horním patře věže gymnázia, ta se bohužel do dnešních dnů nedochovala.⁹² Úplné rozšíření gymnázia bylo nezbytné, dohromady totiž mělo jen 6 učeben. Tento počet odpovídal přesné soudobé struktuře vzdělání, ale kvůli neustálému narůstajícímu počtu žáků bylo nutné rozšířit i samotnou budovu.

První plánek byl zhotoven v roce 1620, ale výstavba, která připomíná dnešní komplex, započala až v roce 1641, kdy byl vyhotoven přesný plán jezuitského komplexu, který se stejně jako některé budovy zachoval dodnes. Tento plán byl realizován a kolegium tak získalo nové jižní křídlo. Celkově byl plán proveden obdobně jako náčrt z roku 1620, který ovšem nebyl kompletní. Oba plány měly skvělé prostorové uspořádání a byly velice dobře urbanizačně zpracovány. V roce 1645 byly plány přerušeny, jelikož Záhřeb zastihla obrovská katastrofa v podobě požáru. Nové jižní křídlo, které bylo dostavěno těsně před požárem, bylo kompletně zničeno. Zároveň byly poničeny všechny střechy budov, jelikož jejich materiálem bylo primárně dřevo.⁹³ Kvůli této katastrofě bylo nutné žáky přesunout jinam. Osobně se jich ujal hrabě Toma Erdödy společně s městskou radou. Mladým jezuitům i profesorům poskytli dočasný azyl v budově městské radnice. *Sabor* po velkém požáru rozhodl, že šlechtici budou odvádět určité peněžní částky (124 denárů), které budou předávány zemskému soudu. Ten peníze uchovával a dále pak předával jezuitům na opravu spálených budov. V roce 1646 pak samostatně obdrželi 800 forintů, díky zásluze samotného bána Draškoviće. Jeho synové docházeli na záhřebské gymnázium, a tak se pro něj znovuoobnovení jezuitské školy stalo osobní záležitostí. Sám z vlastních prostředků poskytl jezuitům tesaře, dále pak stanovil veřejné práce, takzvané *radove Kraljevine*. Tyto faktory napomohly jezuitům zrekonstruovat své majetky a práce dokončit rychleji, než mohli sami předpokládat. Přestavba byla dokončena již v prosinci roku 1646 a členové gymnázia i jezuitského řádu se mohli opět přesunout do svého sídla.⁹⁴ Kompletní budova gymnázia pak byla přestavěna o něco později, a to v roce 1649. Měla přímou návaznost na zdi kostela sv. Kateřiny. Její nezaměnitelné linie,

---

⁹¹ Tamtéž, s. 57.

⁹² DOBRONIČ, *Stara zgrada...*, cit. d., s. 33.

⁹³ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 44.

⁹⁴ DOBRONIČ, *Stara zgrada...*, cit. d., s. 33.

neobvyklé rysy oken a slavnostní portál s nápisem byly rozhodně jedním ze skvostných barokních výtvorů. Pro filosofickou katedru jezuité naplánovali výstavbu nové samostatné budovy, kterou od roku 1660 začali projednávat. Zde ovšem narazili na problém s terénem, jelikož nebylo možné stavět na západní straně bez toho, aby se nemuselo zbořit sousedství, což město v žádném případě nechtělo schválit. Zároveň bylo nutné, aby budova byla co nejbližší ke kolejím, tudíž musela být zařazena do celkového komplexu. Řešení se nakonec našlo a budova byla naplánovaná u jižní části hradby. V roce 1667 tedy bylo dostavěno západní křídlo, které bylo určeno jen pro katedru filosofie. Budova byla přízemní s vnitřní výraznou klenbou. V jejím interiéru se nacházely tři místnosti, určené pro jednotlivé profesory a jejich přednášky. Významným umělcem, který se podílel na závěrečné úpravě budovy, byl tesař Jurja Gusak. Pro katedru zhotovil jedinečné kamenné dveře, okenní parapety a kamenné zásobníky u pecí, které byly umístěny v každé místnosti (kamna byla zasazena do zdi, jak tomu tehdy bývalo zvykem). Tento komplex se později stal jádrem obrovské a podlouhlé budovy, která se dnes nachází na Strossmayerově promenádě.⁹⁵

V roce 1674 došlo k dalšímu požáru, kdy byla znovu poničena značná část komplexu. Koleje sv. Josefa shořely téměř do základů. Budova se ale dočkala radikální přestavby až v roce 1731, kdy bylo přistavěno i druhé patro. Základní strukturou byl půdorys čtverce s prázdnou vnitřní částí, ve které se nacházel dvůr. Školní budova z této katastrofy vyvázla lépe a zůstala neponičena. O pár let později byla i tak nezbytná její oprava, a tak za pomoci *saboru*, který poskytl dovoz kamenů a určitý finanční obnos, rekonstrukce započala. V roce 1705 byla budova dostavěna společně s novou budovou akademie, bohužel o rok později obě shořely. Roku 1755 byly budovy opět obnoveny a jejich střecha byla pro prevenci požáru vyrobena ze střešních tašek. V tomto roce budova gymnázia získala blízkou podobu té, kterou známe dnes v podobě paláce na Horním městě. Poslední větší úprava, která proběhla v roce 1872, byla dostavba druhého patra filosofické katedry, čímž se vytvořila podoba Záhřebské univerzity (obrázek 1).⁹⁶ Dnes se tato budova nachází na Jezuitském náměstí, dnešní podobě budovy bylo dostavěno v následujících letech ještě třetí patro. Dále se před Jezuitským náměstím nacházela zahrada, a to před vysokou městskou hradbou. Díky této stěně a zahradě se prostor vizuálně zvětšil a rozšířil. Jezuitské náměstí bylo a je jedním z typických barokních děl, jemuž dominuje prvek iluze. Na severu tohoto náměstí bylo umístěno průčelí budovy kolegia s arkádami a sklepními prostory. Dnes se tyto části i nadále využívají ke vzdělávacím účelům.

---

⁹⁵ Tamtéž, s. 35

⁹⁶ Isusovačka baština u Hrvata..., cit. d., s. 44.

Nezbytnou součástí komplexu byla i knihovna, která byla založena v roce 1607. Knihovna byla součástí kolegia, tedy nacházela se i v této budově. Mnoho titulů pocházelo z Vídně či Grazu, a to díky přímým konexím či dovozem z misijních činností. Neuvěřitelné množství knih bylo bohužel po ukončení činnosti řádu zničeno, i přesto se jezuité snažili knihy zachránit a posbírat. Ty knihy, které zachránili, dnes můžeme najít v jejich knihovnách a archivech.⁹⁷

3.1.2. Dubrovník

Dubrovník se bezpochyby stal jedním z nejdokonalejších jezuitských sídel, především díky jeho barokní architektuře. Počáteční výstavba dubrovnického komplexu byla velice komplikovaná. Samotný Dubrovník totiž musel jednat s Benátskou republikou o výstavbě rezidence. Jednalo se o určení prostoru, kde by bylo nejvíce ideální komplex vystavit. Přibližná lokalita byla určena až roku 1634, v porovnání s příchodem jezuitů tedy o dost let později. V roce 1636 v rámci realizace započal odkup pozemků a budov, které bylo nutno získat pro budoucí stavbu sídla.⁹⁸ O několik let později v roce 1653 rektor Gianbattista Canauli vydal první projekt, který pojednával o regulaci městské části centra Dubrovniku, kde měl být komplex vystavěn. Opět bylo zbouráno několik budov, díky nimž pak kolegium i kostel získaly dominantní pozici v duchu barokních urbanistických pravidel. Tento plán, který byl zároveň i soupisem odsouzených budov určených k demolici, jejich náčrtem a popisem, představoval znamenitý dokument urbanistické architektury. Při dalším vedení rektora Orsona odkup a demolice budov pokračovaly. Díky velkému počtu pozemků, které buď získali darem či odkoupili, vytvořili několik sídel venkovního typu a víceúčelové budovy, které měly soudobé hospodářské prostory a využití. Stylově se tyto domky velice lišily, jelikož nebylo nutné je stavět jako komplex, a tak každý pozemek byl jinak stylově zařazen.⁹⁹ V roce 1660 byl zhotoven první architektonický plán, vytvořen jezuitským architektem Serafinem Fabrinim, kterého do Dubrovniku přivedl právě rektor Orson. Fabrini zároveň sestavil obsáhlý elaborát pro kolegium i pro kostel sv., Kateřiny.¹⁰⁰ Počátek výstavby ovšem přerušilo zemětřesení, které proběhlo v roce 1667 a zničilo téměř všechny budovy ve městě. Od roku 1670 bylo celé město postupně obnovováno, a to za pomoci samotné Vídně. Významným donátorem se také stal Marin Gundulić, který byl vnukem významného

---

⁹⁷ VEGH, Željko – ŠAPRO, Marica. The History of Jesuit Libraries in Croatia. In: *Journal of Jesuit Studies. Boston College*, ročník 2 (2015), s. 284.

⁹⁸ MIKLOŠIĆ, *Neostvareni projekt...*, cit. d., s. 128.

⁹⁹ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 43.

¹⁰⁰ HORVAT, *Barok u Hrvatskoj*, cit. d., s. 718.

barokního spisovatele Ivana Gunduliće. Rekonstrukce byla vedena pod vedením Ardelia della Bella, který byl jezuitským kazatelem, lexikografem a misionářem. Jezuité se snažili využít každé finanční příležitosti, a tak opět za účelem rozšíření pozemků odkupovali parcely a zničené domy.¹⁰¹ Roku 1699 byla výstavba dubrovnického jezuitského komplexu dokončena. Toto sídlo se stalo jedním z největších a nejvýznamnějších na území Chorvatska. Představovalo počátek pozdního baroka a dle jeho vzoru bylo zbudováno i mnoho dalších jezuitských komplexů.

Dalším velice významným a dokonalým architektonickým dílem Dubrovniku se stalo schodiště (obrázek 2) vedoucí z Gundulićeova náměstí na malé Jezuitské náměstí, kde se nacházela a nachází dominantní fasáda kolegia Ragusina (obrázek 3), umístěna přímo vedle kostele sv. Ignáce. Schodiště bylo velice dobře efektivně provedeno a stalo se monumentální součástí celkového komplexu. Na vrchní části schodiště byl umístěn kamenný nápis *Collegium Societatis Jesu MDCCLXXV*, kolegium pak bylo po zrušení řádu přejmenováno pouze na *Ragusinum*. Díky střídavému rozšiřování a zužování, dynamickému zábradlí a malým schůdkům se tato stavba stala velice velkolepou, iluzivní a scénografickou barokní podívanou. V roce 1738 schodiště zhotovil římský architekt Pietro Passalacqua pocházející z Messini.¹⁰² Jeho dokonalé zmapování prostoru a nová interpretace architektury a urbanismu zaručila kolegiu a kostelu dominantní polohu v Dubrovniku. Toto dílo bylo obdivováno po celém světě a dodnes je významnou turistickou dubrovnickou památkou.

Nedílnou součástí dubrovnického kolegia byla i knihovna. Není jasné, jakého roku byla otevřena, ale předpoklad je takový, že už od otevření kolegia byla přístupna, tudíž musela být zhotovena zhruba v té době. Největší podíl měl na knihovně již zmíněný donátor celého komplexu Marin Gundulić. Ten svou vlastní osobní sbírku z knihovny v Ankoně odkázal právě dubrovnickým jezuitům. Knihovní katalog byl velice pestrý a rozsáhlý. Žáci i ostatní členové si mohli zapůjčit jakýkoliv titul, a to jak pro vzdělávací účely, tak i soukromé. Primárně ovšem knihovna sloužila ke školským účelům. Knihovna obsahovala díla o vědomí člověka, Bohu, materiálním i duchovním univerzu a podobně. V Gundulićově sbírce se samozřejmě nacházela i nesčetná a originální díla jeho dědečka Ivana Gunduliće. Marinu za jeho poskytnuté prostředky a věrnost na oplátku jezuité nechali vyhotovit portrét, který byl umístěn právě v budově kolegia, dnes je tento obraz nahrazen kopií. Originál díla, který byl zhotoven významných barokním malířem Nikola Poussinem, se stal oficiálním majetkem jedné bohaté dubrovnické rodiny. Knihovna byla během

---

¹⁰¹ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 88.

¹⁰² HORVAT, *Barok u Hrvatskoj*, cit. d., s. 726.

následujících let postupně rozšiřovaná nejen o knihy, ale i obrazy.¹⁰³ Jezuité o ni pečovali a snažili se poskytnout svým žákům a členům co nejširší nabídku a služby. Ve 20. století se sbírky staly součástí dubrovnické hlavní městské knihovny a jezuité si ponechali pouze teologické a osobní spisy, které jsou dodnes uchovány na stejném místě.

3.1.3. Varaždin

Jezuitská rezidence ve Varaždinu měla svůj vlastní a specifický vývoj. Kvůli silné turecké převaze nebylo zpočátku možné založit či vybudovat na tomto území kolegium, natož samotný komplex. Prvotním sídlem varaždinského kolegia se stalo malé městečko Opatovac, které jim poskytl Ferdinand II. Samozřejmě i toto místo bylo pod tureckou správou, a tak se jezuité s Turky dohodli, že za to, aby zde mohli v poklidu žít a působit, jim budou odvádět určitou finanční částku. I přes dohodu Turci nakonec Opatovac napadli a obsadili, a tak bylo nutné, aby si *isusovci* našli pevnější a bezpečnější základnu pro své působení.¹⁰⁴ Jezuité se tedy přesunuli do Varaždinu, kde započali i výstavbu své nové rezidence. Realizace komplexu probíhala velice pomalu, a to především kvůli nedostatečným finančním prostředkům, které byly důležité pro vstupní investici. Budovy se stavěly jedna po druhé a v několika fázích. Mezi prvními patřila budova kláštera, jejímž donátorem se stal Ivan Zakmardij, díky němuž mohla být budova osídlena. Klášter byl určen především pro chudé žáky, kteří zde byli ubytováni. Dostávali zde také jídlo, ošacení a drobné kapesné. Zakmardij později budovu koupil za své peníze, a v následujících letech sloužila pro semináře, které byly i nadále určeny chudým žákům, hudebníkům a zpěvákům. Tyto vzdělávací semináře se dají považovat za první projev zájmu v oboru hudby, které byly ve Varaždinu vytvořeny.¹⁰⁵ Tato budova měla dvě patra a v jejím středu se nacházela majestátní hala. První patro, tedy přízemí, sloužilo především hospodářským účelům. Přípravovaly se zde potraviny a jiné věci potřebné pro hospodářský chod gymnázia. Druhé patro pak obývali členové gymnázia a služebníci, kteří pracovali právě v tomto komplexu.¹⁰⁶ První kompletní vizualizace byla vytvořena v roce 1628. Svou představu o vzhledu rezidence předložil jezuita Baltazar Milovac, který načrtl podrobný plán celého komplexu a později se sám stal vedoucím stavby svého vlastního díla. O pár let později byla otevřena budova gymnázia, které během dalších měsíců bylo dostavěno nové křídlo, které financoval bán Gašpar

---

¹⁰³ ŠAPRO, *Knjižnica isusovaca...*, cit. d., s. 22-23.

¹⁰⁴ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 74.

¹⁰⁵ Tamtéž s. 82.

¹⁰⁶ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 44.

Drašković.¹⁰⁷ V této budově se nacházelo i již zmíněné divadlo a zároveň varaždinská knihovna. Knihovna byla poměrně malá, celkem čítala zhruba tisíc titulů. Na rozdíl od ostatních knihoven, ta varaždinská byla specifická svým obsahem. Jelikož se ve Varaždinu na nějakou dobu uchytilo luteránské učení a samotné město bylo nejbližší protestantským územím, bylo v knihovně možné najít kacířské tituly, zahrnující díla Martina Luthera či Filipa Melanchtona. Samozřejmě knihovna primárně obsahovala i díla, která byla určena ke vzdělání v různých oborech, a to přes teologii až po filosofii. Mnoho dokumentů bylo během následujících let přesunuto či poničeno. Samotná knihovna byla vyhotovena během let 1636 až 1678, tedy mezi výstavbou jezuitského gymnázia a koleje.¹⁰⁸

V roce 1665 byla varaždinská rezidence poničena obrovským požárem, který zasáhl celé město. Areál tedy musel být kompletně zrekonstruován a při této příležitosti byl i rozšířen o další prostory. Hlavními donátory, kteří se na rekonstrukci podíleli, byli samotní členové císařské rodiny. Roku 1678 darovala Anna Margaret Thonhausen jezuitům 50 000 forintů, díky čemuž mohla být dostavba dokončena.¹⁰⁹ Architektem nové rezidence se stal slovinský rodák Jakob Schmerleib z Leibnitzu. Schmerleib byl jeden z nejznámějších, nejvýznamnějších, nejtalentovanější a nejvíce precizních architektů své doby. Tento muž zhotovil kompletní plán celého jezuitského areálu. Celý komplex se skládal z kolegia, kostela, gymnázia, věže a koleje. Pro kolegium musela být postavena úplně nová budova, jelikož ta stará byla v neopravitelném stavu. Schmerleibův plán byl schválen roku 1679, ovšem výstavba trvala poměrně dlouho, jelikož ji omezovaly boje s Turky. Kompletně dokončena tedy byla až roku 1691.¹¹⁰ Celkový styl výstavby byl zhotoven v duchu raného baroka, tedy nebyl ještě tak dynamický jako pozdější stavby, které byly dominantními během 18. století. Na rekonstrukcích se podílelo mnoho stavitelů, a to slovinští i domácí architekti, kteří pozdější rezidenci dali vzhled a nádech radikálního baroka. Budovy tedy byly dynamické, pronikaly do nich linie elips a v rámci projektů se začalo používat iluzivní pojetí prostoru.

V roce 1773, kdy došlo k zakázání činnosti *Družbe Isusove* celý komplex převzali pauláni. O tři roky později pak Varaždin zasáhl další požár, který zničil kostel a budovu kolegia. Sídlo bylo následně opraveno architektem Simonem Ignacem Waynerem, který vytvořil další kompletní plán původního jezuitského sídla. Díky němu komplex získal

---

¹⁰⁷ TRSTENJAK, Tonči. Isusovci i gimnazija u Varaždinu. In *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, ročník 10 (1998), s. 120.

¹⁰⁸ VEGH, The History..., cit. d., s. 290-291.

¹⁰⁹ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 79.

¹¹⁰ LENTIĆ, I. – NOVAK, S. *Isusovačka crkva i samostan u Varaždinu*. Zagreb: Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, 1988, s. 5-6

nejbližší podobu té, kterou známe dnes. Po ukončení činnosti paulánů v roce 1787 byly veškeré prostory sekularizovány. Z budovy gymnázia vznikla státní škola, kde probíhala výuka pouze v němčině. Za dob Napoleona, v roce 1809, pak budova sloužila jako nemocnice. Konečné plány vzhledu rezidence se připisují architektovi Casparu Schalku, který sám několik let působil v rezidenci v Petrovaradinu, která se nacházela na území Srbska.¹¹¹ Varaždinský komplex byl bezpochyby monumentálním dílem. Řešen byl opět urbanizačně barokním způsobem, díky čemuž získal svou proslulost. Barokní jádro se stalo centrem města po několik dalších let. Město, které bylo po řadu let ovládané Turky, se touto výstavbou přiblížilo katolickému náboženství a chorvatské kultuře.

3.1.4. Ostatní města

Do specifické kategorie v ohledu architektury patřilo město Osijek, jelikož tam byly orientální vlivy velice silné. Barokní architektonický vývoj se zde tudíž odvíjel úplně jiným směrem. Město mělo velice orientální vzhled, jelikož zde byly již zmíněné vlivy především muslimské, ale i srbské, židovské a jiné. Centrum jezuitského komplexu se nacházelo na Starém městě, které neslo název *Tvrđa* (tj. pevnost). V dnešní době se toto sídlo nachází na stejném místě, ačkoliv je toto území nazváno jiným názvem, a tím je *Gornji varoš* (tj. Horní město). Komplex byl budován zhruba od počátku 18. století, jelikož nebylo kvůli Osmanům možno s výstavbou začít dříve. Během let se komplex vzhledově proměnil do podoby malé vesnice. Jelikož bylo zakázáno budovat domy z kamene nebo z více materiálu na území předměstí, budovy byly zhotovovány především ze dřeva, ale ve většině případech se jednalo o přestavby původních budov, především těch, které zde zbyly po Turcích. Během obléhání, které prováděla turecká vojska, byly tyto vesničky pokaždé zničeny a opět vybudovány, jejich rekonstrukce totiž byla poměrně snadná a finančně nenákladná. Lidé se před útoky ukrývali právě v pevnosti *Tvrđa*. Po úplné porážce Turků jezuité přetvořili osijeckou mešitu, které se nacházela přímo v centru Starého města, na farnost, která byla vybudována společně s kostelem. Gymnázium bylo realizováno o mnoho let později, jelikož nebyly dostatečné finanční prostředky pro výstavbu. Zároveň ani lidé neměli dostatečné prostředky na to, aby své děti mohli z vesniček na území Slavonie posílat do Osijeku. Kompletní vybudování rezidence bylo dokončeno v roce 1719.¹¹² Budova gymnázia měla jedno křídlo, vystavěna byla v období pozdního baroka, tudíž byla velice dynamická s nízkými vnitřními prostory s lomenou klenbou a se vstupním portálem,

---

¹¹¹ Tamtéž s. 11

¹¹² Isusovačka baština u Hrvata..., cit. d., s. 58.

nad kterým se nacházel štít. Portál byl umístěn na západní části průčelí. Budova byla během let několikrát zrekonstruována a zdokonalena. Umístěna byla na *Križanićevo trgu* (tj. Križanićevo náměstí), které se po zrušení budovy mešity a po vybudování kostela sv. Michaela stalo urbanistickou dominantou města.

Po zrušení řádu byla škola sekularizována pod taktovkou Marie Terezie. Ta poskytla pro tento akt také finanční prostředky jak pro Osijek, tak pro Petrovaradin, za účelem otevření latinských škol, které by připravily studenty pro státní služby nebo pro další studium na univerzitách. Několik let ještě mohli jezuité spravovat tuto školu, na školách se dokonce nějakou dobu úvodní hodiny přednášely v mateřském jazyce. Po ztrátě podpory Marie Terezie, byly školy předány do jiných rukou. Latinské školy fungovaly obdobně jako ty předchozí, které byly ještě pod vedením jezuitů. Po úplném zákazu činnosti gymnázium připadlo františkánům.¹¹³

Osijek byl také znám pro svůj most, který nesl jméno *Il Ponte Famoso*. Datován je již od roku 1526. Vedl přes řeku Dravu, byl na pontonech, a jelikož byl velice frekventovaný, byl ještě podepřen pilíři. Dohromady měřil necelých 8 kilometrů a byl 6 metrů široký. Na jeho koncích byly umístěny věže, které sloužily jako opevnění před nepřáteli. Když Nikola Zrinski útočil na Podravinu, během jeho útoku část mostu shořela. O něco později se ho pokoušel obnovit sám turecký panovník Sulejman, ale neuspěl a jeho útok i výstavba mostu byla přerušena. V roce 1777 byl most znovuvybudován, jelikož ho bylo potřeba pro využívání obchodních záležitostí a most sloužil po několik dalších let.¹¹⁴

Dalším centrem na slavonském prostoru byla Slavonska Požega, která na tom byla podobně jako Osijek. Převládala zde turecká většina a silné orientální vlivy, a to jak v architektuře, tak v kultuře. Na výstavbě jezuitské rezidence se tedy začalo pracovat až ke konci 17. století. V roce 1700 samotný císař Leopold I. daroval požešskému jezuitskému kolegiu finance, čímž výstavba mohla v plném rozsahu započít. V rámci rezidence byla vystavěna i samostatná budova vzdělávacího centra, která byla určena pro všechny vrstvy obyvatel, a občané její služby mohli využívat bezplatně. Jako první byla realizována budova kolegia, dostavěna již v roce 1713, byla dvoupatrová a díky ní měli jezuité pevný základ ve městě. Již v roce 1698 jezuité koupili dům se zahradou vedle kostela sv. Vavřince, který byl zbořen a nahrazen právě budovou kolegia. Kolegium muselo být stavěno ve dvou etapách, na první se podílel zednářský mistr Jurje Manzini, díky němuž se práce stala originální. Zhotovení interiéru pak po dostavbě provedl malíř a sochař Josip

---

¹¹³ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 120.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 117.

Kraljić.¹¹⁵ Nejdříve začal pracovat na výmalbě, kterou vytvořil na stropě. Pomocí dokonalé malby zhotovil iluzivní kupoli, které se stala dominantou celého interiéru. Základní kámen pro budovu gymnázia byl položen až v roce 1726 a výstavba probíhala několik let. Město pro její umístění povolilo jezuitům vybrat si jakoukoliv půdu pro její základy. Celkový komplex byl umístěn na centrální náměstí, které se po dostavbě proměnilo v nádherné barokní středisko. Samostatná budova gymnázia pak byla mistrovským dílem, vystavěna byla v pozdně barokním stylu, měla dvě patra a nespočet oken. Vnitřní prostory byly stejně jako fasáda monumentální. V prvním patře byla umístěna veliká dvorana, která sloužila jezuitům ke kulturním akcím, především pro divadelní představení. Gymnázium bylo využíváno až do roku 1877. V průběhu let samozřejmě proběhlo několik rekonstrukcí, a poté bylo gymnázium kompletně přestavěno. Dnes je tato budova umístěna na stejném místě a slouží především k úředním účelům. Pro atedru filosofie byla vybudována samostatná budova, ta byla otevřena během let 1760–1761.¹¹⁶ Kolegium také prosperovalo prodejem vína, které pocházelo z jejich vinogradů a sklepů ve městečku Kutjevo. Díky financím, které vzešly z prodeje vína, si *isusovci* mohli značnou část své rezidence financovat sami. Slavonska Požega rozhodně patřila mezi významná města na území Slavonie. Barokní architektura se tomuto městu pomohla vyrovnat s předchozí tureckou nadvládou a vkládala do lidí duchovní i morální klid.

Posledním významným městem z hlediska architektury se stala Rijeka, která byla hlavním bodem severního Chorvatska. Rijeka, stejně jako ostatní města na území Chorvatska, měla mnohé nepřátele. Mezi ně patřily Osmané, později pak uskoci, kteří se pokoušeli s Turky bojovat. Dalším nepřítelem byly také vlivné Benátky. Všechny tyto aspekty se podílely na vytváření vzhledu města. Po příchodu benátského diplomata Stefana della Rovera, který se zabýval vztahy mezi jednotlivými národnostmi, se situace celkem zlepšila.¹¹⁷ A tak *isusovci* dostali šanci začít budovat své sídlo. Již od svého příchodu, v roce 1627, zde jezuité začali z různých prostředků budovat svou rezidenci. Nejdříve byly zhotoveny plány pro budovu kolegia, jejímž architektem se stal italský jezuita Giacomo Briani pocházející z Modeny. V roce 1633 načrtl nákres pro kolegium, o něco později i pro budovu školy. Komplex byl zasezen před hlavní městský vstup, tedy do části *Grivice*. Navazoval na hradby, díky nimž byl tedy z některých stran uzavřen a chráněn. Budovy pak zdokonalil sochař Francesco Olivieri, který se podílel jak na tvorbě exteriéru, tak i interiéru. Hlavní strukturou

---

¹¹⁵ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 131

¹¹⁶ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 58.

¹¹⁷ HORVAT, *Barok u Hrvatskoj*, cit. d., s. 434.

budovy gymnázia byla polygonální osnova s kupolí, vzorem se pro tento styl stalo benátské baroko, které ve městě bylo dost často využíváno. Dokonce se jednalo o jeden z nejvíce iluzivních prostorů na území Chorvatska. Kolej, která nesla název *Seminarum Thonhausianum*, lidově označována seminář sv. Ignáce, byla dokončena v roce 1648. Stavba probíhala po etapách a pracovalo na ni mnoho architektů či jiných odborníků, ve stejném roce byla dokončena i budova kolegia. Hlavním vedoucím stavby byl jezuita Bartol Winterleiter z Voitsberga ve Slovinsku, jehož práce byla inspirována jak Benátky, tak i jinými zeměmi severních provincií.¹¹⁸ Celkový komplex se stal největším vzdělávacím a kulturním střediskem na celém území Istrie. Díky tomuto faktoru se do města dostává šlechta, a město se stává vyspělejší a bohatší. Rijeku navštěvovalo i mnoho benátských velvyslanců, kteří její krásu obdivovali a uznávali. Celý komplex, kromě kostela sv. Víta, byl zbořen v roce 1935. Část kolegia byla zachráněna, později se z něj stala základna pro budovu dnešní Pedagogické fakulty. Portál kolegia byl zkopírován na nové budově kanovníků. Portál vytvářel architekt Bruno Angheben, který se z dostupných historických plánů a náčrtů snažil přiblížit jeho podobu, co nejlíže té, která zde byla před zrušením kolegia.¹¹⁹

Každé město mělo své specifické barokní architektonické prvky, a to díky cizím vlivům, či díky samotným architektům, kteří se inspirovali především tam, kde trávili svá mladá léta či tam, kde docházeli do škol. Centrem jezuitských komplexů bylo vždy monumentální náměstí, na kterém byly uplatňovány stejné prvky jako u ostatních budov. Vše bylo sladěno a provedeno do nejpodrobnějšího detailu.

3.2. Stavby ve jménu víry

Nedílnou součástí barokní architektury byla i výstavba kostelů a farností. Kostely byly primárně realizovány v rámci celkové jezuitské rezidence. V mnoha případech byl kostel umístěn na nejlepší místo v terénu, tak aby získal dominantní polohu a byl viditelný ze všech stran. Existují však i některé jezuitské stavby tohoto typu, které byly vystavěny samostatně ať už na okraji města, či na vesnici. V rámci barokního stylu byl vzhled těchto staveb různý, každý kostel měl své specifické znaky, a to buď podle regionu, či dle architekta, jako tomu bylo i u ostatních staveb. Téměř všechna díla byla inspirována kostelem *Il Gesu* v Římě, který je považován za první barokní stavbu, i když ještě nese renesančními prvky.

---

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 57.

Na území Chorvatska byly kostely vystavovány primárně v rámci jezuitských komplexů nebo se mohlo jednat o farnosti jiných řádů, které byly realizovány nezávisle na okolí. Všechny stavby rozhodně měly působit uměleckým a majestátním dojmem, a měly poukázat na duchovní svět a církevní život.

Pro stavby tohoto typu bylo nejdůležitější průčelí. Architekti se soustředili na dokonalé zpracování hlavního portálu, na zdůraznění oblých linií, zasazení monumentálních oken a výklenků, tak aby vše hrálo dohromady a vytvářelo něco nového. Tato průčelí byla často doplněna sochařskou výzdobou, samotné kostely pak i vlastní zvonicí. Co se týkalo půdorysu, byl nejvíce typický centrální typ kostela, pro jehož základ byl zvolen polygonální půdorys, tedy hlavní apsida s otevřeným podlouhlým prostorem. Do tohoto prostoru byla zasazena hlavní kaple, která byla vždy středem kostela. Nejvíce typickou stavbou tohoto druhu byly a dodnes jsou kostel sv. Kateřiny v Záhřebu a kostel sv. Marie ve Varaždinu. Tyto stavby byly typickými středoevropskými kostely postaveny tak, aby splňovaly svůj účel a zároveň aby co nejlépe sloužily *Družbe Isusove*. Interiér byl rozčleněn mezi hlavní a boční kaple, nad kterými se nacházel otevřený prostor, který byl nesen valenou klenbou. Mnoho pozornosti se právě dostávalo interiérové výzdobě, v tomto případě se v kostelech nacházely pozlacené dřevěné a mramorové oltáře. Důležitou součástí tvořily i nástěnné malby, tematika byla různá, ale primárně využívala námětů především z *Nového zákona*. Jednalo se o neuvěřitelná a velkolepá barokní schémata.¹²⁰ Rané baroko se tedy věnovalo spíše interiéru, zatímco během pozdního baroka se architekti a sochaři začali soustředit i na průčelí kostelů. Návrhy byly spojeny i se sochařskou tvorbou, jelikož výzdoba portálů či oken se bez tohoto uměleckého řemesla neobešla. Většina kostelů byla vystavena během 17. století, mezi první stavby právě patřily již zmíněné dva kostely.

3.2.1 Záhřeb

Jeden z největších jezuitských komplexů na území Chorvatska se nacházel v Záhřebu. V rámci této rezidence, byl vybudován i akademický kostel sv. Kateřiny (obrázek 4), který se dodnes nachází na Jezuitském náměstí. Kostel byl původně dominikánský klášter, který byl jezuitům věnován jako ostatní budovy na tomto území. Jezuité v rámci celé rezidence nechali budovu přestavět. Chtěli, aby byl kostel stylově zasazen do celého komplexu a aby se držel barokních pravidel. První přestavba započala v roce 1620, kdy byl komisi zaslán plán nové budovy kostela sv. Kateřiny, který měl být vybudován přesně v místě původní dominikánské

---

¹²⁰ Tamtéž, s. 42.

kaple, která nesla stejné jméno.¹²¹ Tato výstavba byla realizována a dokončena v roce 1632, napojena byla na jihovýchodní část budovy kolegia. Na stavbu dohlížel jezuita Juraj Jaszy z Moldávie a finančním dozorem se stal ekonom záhřebské *Družbe Isusove* Juraj Salković, který během těchto let působil v tomto společenství. Za Juraje Jaszy také začala stavba jižního křídla sakristie, ostatní práce byly dokončeny jiným stavby vedoucím a trvaly o něco déle, než byl původní plán. V roce 1644 byla dostavěna kaple Lauretana, která byla po požáru v roce 1645 úplně zrušena.¹²² Tento požár zničil poměrně značnou část kostela, ale jezuité jej opět nechali zrekonstruovat. Stejný příběh se odehrál i v roce 1674, kdy došlo k dalšímu požáru a kostel byl znovu úspěšně obnoven. Během výstavby kostela sv. Kateřiny jezuité spali ve vedlejší budově, které byla také v havarijním stavu. Kostel byl samozřejmě inspirován Itálií, stal se klasickým barokním vzorem, který byl uplatňován i na ostatních stavbách po mnoho dalších let. Půdorys kostela sv. Kateřiny byl jednodušší, hlavní úlohou kostela se stal „dozor“ nad městem. Interiér kostela byl světlý, vysoký, s monumentální halou, kde dominovala valená klenba. Po stranách se ve stejných rozestupech nacházely čtyři kaple. Kostel měl dokonce i patro s balkonem, který byl určen pro varhany a jezuitský sbor. Nejvíce dominantním prvkem se ovšem stal hlavní oltář umístěn přímo před hlavním vchodem. Za svatyní se pak nacházela skrytá sakristie. Hlavní průčelí bylo vyzdobeno pilastry a girlandami, doplněno sochami a několika menšími okny.¹²³ Exteriér kostela byl vzhledově trochu chudý. Hlavním vzorem se pro výstavbu průčelí stala koncepte již zmíněného kostela *Il Gesu* (obrázek 5). Průčelí bylo jednoduché s tesaným portálem a nevýraznou sochařskou výzdobou. Náměstí, které se nacházelo před kostelem, bylo pokryto ornamenty květin a zelení, a společně s kostelem působilo neuvěřitelným dojmem. Průčelí pak během let bylo zničeno zemětřesením a rekonstruováno bylo v roce 1880. Tuto přestavbu provedl architekt Hermann Bollé, díky němuž kostel získal svou poslední podobu a dodnes tak prezentuje jeho práci. Průčelí koncipoval plošně, přidal mu štít a nechal dostavit malou věž, která vychází ze střechy nad svatyní.¹²⁴

Jezuité nechali ve městě vybudovat ještě jeden kostel, který nebyl v rámci jejich rezidence a byl určen pro všechny, kdo jej vyhledali. Jednalo se o kostel sv. Františka Xaverského (obrázek 6), který byl vybudován na úpatí hory Medvednica. Měl půdorys jednodušší kostela s tvarovaným a dynamickým průčelím, členitými dveřmi, okny, girlandami a pilastry. Dominantou se pro něj stala vertikální kupole, tento znak i všechny ostatní byly

¹²¹ DOBRONIČ, *Stara zgrada...*, cit. d., s. 33.

¹²² *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 43.

¹²³ HORVAT, *Barok u Hrvatskoj*, cit. d., s. 18.

¹²⁴ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 70.

typické pro vzhled poutních kostelů. Dnešní podoba mu byla dána během let 1748–1752, tehdejší výstavbu vedl jezuita Matija Jušić. Ke kostelu sv. Františka Xaverského byla v těchto letech dostavěna i zvonice, jako tomu bylo i u kostela sv. Kateřiny.¹²⁵ Je jasné, že byl kostel značně inspirován akademickým kostelem v Záhřebu. Ovšem díky jinému architektovi, který na stavbě ponechal svůj osobitý styl, měl jiné prvky i výzdobu. Dnes nepůsobí tak honosně jako kostel na Jezuitském náměstí, ale i přesto je ještě využíván, ačkoliv už ne pod správou jezuitského řádu.

3.2.3. Varaždin

Samozřejmě ani varaždinská jezuitská rezidence se neobešla bez svého akademického kostela Nanebevzetí Panny Marie (obrázek 7). Výstavba měla být započata ve stejném roce jako stavba gymnázia, tedy zhruba v roce 1631.¹²⁶ Půda přidělena magistrátem pro kostel Panny Marie byla ovšem určena až v roce 1634. Jezuita Baltazar Milovec byl autorem prvního náčrtu a vedoucím architektem kostela se stal Juraj Matota, který pocházel z Koprivnice.¹²⁷ Bohužel bylo nutné zrealizovat lepší plán pro tuto výstavbu, a tak jeho konečná fáze je známa až o dost později. I přesto tato realizace patřila mezi první dokončený jezuitský stavební objekt na území Varaždinu. Základní kámen kostela sv. Marie byl položen v roce 1642 a výstavba trvala dalších 14 let, tedy až do roku 1656. Tuto dataci zaznamenává samotný vytesaný nápis, který se nacházel nad hlavním portálem kostela. Zmínění architekt Juraj Matota, se pravděpodobně podílel i na pozdějším plánu a vzhledu budovy. Další jména architektů, kteří se podíleli na celkové realizaci, jsou bohužel neznámé, ale jednalo se o najaté mistry, kteří působili na území Slovinska či Rakouska. Původní vzhled se do dnešní doby nezachoval, jelikož budova kompletně shořela v roce 1665 po obrovském požáru, který zachvátil Varaždin. Vzhled kostela můžeme zmapovat z plánu varaždinského tesaře Simona Ignace Wagnera, který načrtl detailní vzhled průčelí. Wagner vytvořil nevšední koncepci hlavního portálu s vysokými pilastry se zajímavým uspořádáním a zpracováním oken. Plánek bohužel nebyl přesný v ohledech rozměrů či perspektivy. Jediné, co tedy z kostela zbylo, byly ruiny, v nich i zbytek již zmíněného portálu, ze kterého je zřejmé, že kostel Panny Marie byl prvotně vystaven právě mezi lety 1642–1656.¹²⁸ Po tomto požáru byl kostel opět obnoven a vystavěn.

---

¹²⁵ HORVAT, *Barok u Hrvatskoj*, cit. d., s. 42.

¹²⁶ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 78.

¹²⁷ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 44.

¹²⁸ KORADE, *Jesuits...*, cit. d., s. 78.

Ke kostelu byla také přistavěna vysoká zvonice, která byla vystavena na západní straně provizorní sakristie, které byla celkově dokončena až jako poslední. Stavba probíhala v letech 1642 až 1646, kompletně dokončena však byla až v roce 1658. Architektem zvonice se stal Peter Julijan, který zároveň věž vyvýšil do dnešní výšky. Tato budova měla dřevěnou střechu, které byla v pozdějších letech pokryta mědí. Věž byla budována postupně a několik let. Nejprve byl vystaven dolní díl ve výši 21,5 metrů (12 sáhů) a později byla vyvýšena na 43 metrů (24 sáhů), což je i její dnešní výška.¹²⁹ Výstavba zvonice odpovídala tehdejší ideji otevřeného prostoru, projektování tedy bylo zamýšleno tak, aby to byl otevřený prostor přístupný ze všech stran. Zvonice stejně jako celý kostel byla vyzděna, na oknech či vnitřku byla uplatněna lomená klenba. Hlavním použitým prvkem se stal kámen, do kterého se často tesalo tak, aby byl tvar perfektní. Tím, že si jezuité pro výstavbu zvonice zvolili právě masivní kámen, se vrátili k používání starých materiálů a technik. Díky tomu byla stavba specifická a její výstavba trvala velice dlouho. Všechny objekty, tedy kostel i zvonice, byly dokonale stylově zakomponovány do sebe. Budova kostela pak navazovala na další budovy, které patřili jezuitům. Celý komplex tedy do sebe zapadal nejen vzhledem, ale i přístupem.¹³⁰ V tomto případě kostel i opět získal nejdominantnější polohu ze všech budov, čímž se od svého okolí lišil svou majestátností a unikátností. Realizace byla dokončena ke konci 17. století a kostel společně se zvonicí se staly jedním z nejkvalitnějších a nejkrásnějších barokních děl na území Chorvatska. V roce 1685 byla dostavěna ještě laureátská kaple, která byla umístěna do severní části jižního průčelí, čímž byl zrušen boční portál, který byl přeměněn pouze na vstupní dveře do kaple. Plány výstavby se často měnily, a to především z finančních důvodů. Jezuitům se dostávalo čím dál větších finančních prostředků, především od rodiny hraběte Draškoviće, pro kterého se kostel stal rodinným mauzoleem. Mezi kaplí a kostelem byla v roce vystavěna kaplička Matky Boží společně s kryptou, kterou nechala vystavit hraběnka Magdalena Drašković. Do této místnosti pak byli pochováni někteří členové tohoto šlechtického rodu. Další finanční podpora přišla od Margarete Thonhausen, která, jak jsem již zmínila, společně se svou rodinou dotovala i ostatní budovy jezuitského komplexu.¹³¹ Před hlavním vstupem do kostela Panny Marie se do roku 1842 nacházela socha *Colosus Marianus*, která později byla přesunuta do městského muzea, kde se nachází i dnes. Omítka průčelí a celého kostela nebyla nijak barvena, byla tedy ponechána pouze z materiálu, ze kterého byla původně vytvořena. Byla pouze dekorativně dokreslena bílými vzory,

---

¹²⁹ HORVAT, *Barok u Hrvatskoj*, cit. d., s. 42.

¹³⁰ LENTIĆ, I. – NOVAK, S. *Isusovačka crkva i samostan u Varaždinu*. Zagreb: Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, 1988, s. 4-6.

¹³¹ Tamtéž, s. 29.

kteře zdůrazňovaly linie a plochy, a vytvářely tak typické elementy barokního průčelí. Tento styl byl uplatněn i na budově zvonice a dokreslen na každou stavbu celého komplexu, takže se vzhled stal kompletním a působil dokonalým dojmem. Dodnes je toto průčelí kostela sv. Panny Marie dochováno, i když během let prošlo nespočtelným počtem rekonstrukcí.¹³²

Kostel v roce 1773 převzali pauláni a o tři roky později byl poničen dalším požárem, který Varaždín zastihl. Po této katastrofě nechali pauláni kostel zrekonstruovat. S novou realizací je spojen Jacob Eber, který vytvořil plán nejnútnejších oprav, které bylo nutné na kostele dodělat. Plánek a vzhled kostela byl založen na stejné bázi, jako předchozí architektonický styl. Průčelí bylo zrealizováno v duchu dokonalé harmonie. Kostel byl svou rozlohou a velikostí opět velkolepým barokním urbanizačním dílem. Po požáru bylo průčelí zároveň vyvýšeno o jeden díl, kde bylo umístěno malé okno a nad ním štít. Vzhled kostela byl také velice dobře barevně schematizován, byl natřen růžovou barvou a jeho linie a křivky byly zvýrazněny bílou barvou. To, že budova byla natřena právě růžovou barvou, bylo něco neobvyklého, díky tomu získal kostel majestátní vzhled v celém městě, jelikož ostatní budovy byly většinou natřeny bíle. Dalším významným řemeslníkem, který se podílel na této přestavbě, byl neznámý umělec, který pocházel z dílny mistra Wagnera. Ten obnovil původní portál a exteriérovou sochařskou výzdobu.¹³³ Vzhledem k tomu, že při požáru shořela i značná část interiéru, bylo nutné provést i tesařské práce uvnitř. Na těch již nepracovali žáci Wagnera, ale mistr Andreas Wayer. Další součásti interiérové výbavy se staly čtyři veliké sochy, které dominovaly celkovému prostoru a také šest menších soch, které zobrazovaly postavy dětí. Interiér byl během let zdokonalován, a byla mu věnována větší část než samotnému venkovnímu vzhledu kostela. Důležitou součástí kostela byla samozřejmě i malířská výzdoba v podobě náboženských výjevů z *Nového zákona*. Centrálním motivem nového portálu se stal obraz Nejsvětější Trojice, který se do dnešní doby kompletně nedochoval, jelikož byl v průběhu let zničen a zůstaly z něj jen fragmenty. Dalším prvkem byla velice ornamentální nástěnná malba. Pauláni se během svého působení o kostel starali, a díky nim byl opět o něco zdokonalen. Po ukončení činnosti tohoto řeholního řádu byl kostel, za Marie Terezie, sekularizován.¹³⁴ Kostel sloužil v pozdějších letech, přesněji během rakousko-tureckých válek (1787-1791), jako sklad potravin. V roce 1797 byl opět vysvěcen, a požíval se pouze k účelům, ke kterým byl primárně určen. To se ovšem změnilo ještě za dob

---

¹³² HORVAT, *Barok u Hrvatskoj*, cit. d., s. 42.

¹³³ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 42.

¹³⁴ LENTIĆ, *Isusovačka crkva...*, cit. d., s. 12-13.

Napoleona, kdy se kostel stal, stejně jako zbytek kolegia, nemocnicí pro zraněné vojáky a občany.

Po těchto událostech bylo naplánováno, že se kostel Panny Marie stane novým městským kostelem. Do té doby tuto funkci splňoval kostel sv. Mikuláše, který tento titul nesl dlouhou řadu let. Tato výměna ovšem znamenala veliké změny. Z kostela by se musely odstranit všechny věci spojené jak s jezuitou, tak paulány, včetně oltáře a sochařské výzdoby. Namísto toho by se do kostela přenesl oltář ze sv. Mikuláše. Naštěstí k tomuto přesunu nikdy nedošlo a původní městská budova kostela zůstala funkční i nadále. Kostel Panny Marie tedy i dále zůstal akademickým duchovním zázemím včetně veškerého svého původního vybavení.¹³⁵ Kostel ke gymnáziu patřil ještě v 19. století, kdy bylo opět nutné provést některé úpravy. Vzhledem k tomu že se na počátku 19. století přemýšlelo o přesunutí hranice města, bylo v úvahu i přesunout některé varaždinské soudy a instituce do takové části, kde by ještě byly součástí Varaždinu. K těmto stavbám právě patřil i bývalý jezuitský a paulánský komplex. K této změně nakonec nikdy nedošlo, a kostel zůstal na stejném místě, jako byl prvně vybudován.

Ve 20. stoletím ještě proběhly dvě rekonstrukce, první se konala v roce 1937, kdy byla kostelu dána identická podoba, která je známá dnes. Druhá se konala v roce 1987, kdy se jednalo jen o drobné úpravy. Byla opravena střecha, dodělána omítka a nátěr na hlavním průčelím. Dále bylo opraveno západní průčelí a zvětšena a zdokonalena místnost sakristie. Zrekonstruována byla také věž zvonice, která byla vytvořena opět ve stejném stylu jako kostel.¹³⁶

Dnešní vzhled budovy je téměř totožný s tím, který byl kostelu dán po požáru z roku 1776. Průčelí je, až na některé detaily, identické. To lze poznat díky dobovým rytinám, které mapují, jak kostel vypadal ještě před pozdějšími rekonstrukcemi a obnovách.¹³⁷ Kostel je dílem pozdního baroka, tento styl se snažili dodržovat i další architekti, kteří se podíleli na obnovách kostela. I ti používali ke své práci původní plány kostela, čímž mohli co nejpřesněji zkopírovat jeho tehdejší podobu.

3.2.2 Dubrovník

Dubrovnický barokní komplex vystaven jezuitou byl a stále je jednou z nejvíce úchvatných staveb na území Chorvatska. Do tohoto komplexu spadá i kostel sv. Ignáce

---

¹³⁵ Tamtéž, s. 18.

¹³⁶ HORVAT, *Barok u Hrvatskoj*, cit. d., s. 42.

¹³⁷ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 38-39.

(obrázek 8), který se nacházel v horní části města hned vedle budovy kolegia. V dnešní době se na tomto místě nachází i nadále a je důležitým turistickým bodem.

První plán náčrtu kostela sv. Ignáce vytvořil architekt Serafino Fabrini. Dle jeho vize měl být kostel centrálního typu s polygonálním půdorysem, střechu tvořila kupole s valenou klenbou, které byla spojena bočními kaplemi. V roce 1653 byla vybrána půda, na které měla být budova vystavena. Ta byla určena o něco později než samotný návrh, čímž nastal problém. Plán nespĺňoval urbanizační podmínky, jelikož by kostel nemohl být zasazen do terénu bez značných úprav okolního terénu. Fabrini tedy návrh předělal, ale jeho změny byly i tak nedostačující. Navrhl zvýšení počtu portálů a zvětšení vnitřní haly a náměstí, čímž ovšem nebyl vyřešen terénní problém. Kostel ani po tomto novém návrhu nevyhovoval představám římské kurie, a tak byl v roce 1700 předložen návrh stavitele Henriho Laloyau, jehož vize se stala základem kostela. Plán poté zdokonalil Andrea Pozzo, díky jehož korekci a větší přesnosti byl návrh schválen a kostel mohl být vystavěn.¹³⁸

Stavba jezuitského akademického kostela trvala od roku 1700 až do roku 1725. V tomto roce byl v plném rozsahu dokončen venkovní vzhled kostela, včetně dekorací v podobě emblému, který byl umístěn nad hlavním portálem a sochou anděla. Interiérová výzdoba byla dokončována ještě po výstavbě a o několik let později byla vnější část budovy doplněna nástěnnými malbami. Jednalo se o jeden z nejvíce typických a nejdůležitějších barokních výtvorů své doby. Kostel měl polygonální půdorys, boční kaple, ochoz mezi masivních nosníky a průčelím. Interiér byl velice harmonický, vše bylo propojeno, včetně oltáře a sakristie, které byly napojeny na hlavní halu kostela. Po zdokonalení návrhu byl kostel mistrovsky a urbanizačně zasazen do terénu, čímž získal hlavní polohu na nejdůležitějším bodu města. Jak jsem již zmínila, Andrea Pozzo vyřešil i terénní problémy. Dle jeho plánu byl kostel vyvýšen, takže se do něj chodilo po schodech, které patřily přímo ke kostelu.¹³⁹

První projekty samozřejmě začaly ještě mnoho let před samotnou výstavbou. Zůstaly ovšem nedokončeny a nerealizovány kvůli velikému zemětřesení, které ke konci 17. století Dubrovnik zastihlo. Před zemětřesením na plánu pracoval jezuita Canauli, který, jak jsem již zmínila, nechal nejprve vystavět kolegium. Poté nechal vystavět kostel, který stylově ladil s okolním prostředím. Jeho základy byly využity ze starého gotického kostela sv. Štěpána. Canauli tento kostel nechal zrekonstruovat, čímž z něj vznikl kostel centrálního typu a byla mu dána barokní podoba, která byla mnohem více aktuální než ta gotická. Po zemětřesení byl

---

¹³⁸ Tamtéž, s. 57.

¹³⁹ MIKLOŠIĆ, *Neostvareni projekt...*, cit. d., s. 129-132.

kostel sv. Štěpána zbořen a jezuité se rozhodli, že nechají vystavět nový kostel, na jehož realizaci tedy prvotně přizvali Serafiniho.¹⁴⁰ Místo výstavby bylo zpočátku určeno na stejném místě jako původní kostel, ale nakonec bylo zvoleno jiné území.

Hlavním donátorem se opět stal Marin Gundulić, který dubrovnickým jezuitům přispěl, co mohl. Gundulić i po své smrti odkázal část svého jmění jezuitům, kteří tyto finance využili právě k realizaci kostela. Samotná realizace byla velice nákladná, jelikož kromě odklizení ruin starého kostela, muselo být zbouráno i mnoho okolních budov, aby kostel získal dominantní polohu ve městě a byl viditelný ze všech strach. Poslední velká přestavba proběhla v roce 1765. Ta byla provedena v souladu s plány římského architekta Passalásque. Přestavba byla nutná ze dvou důvodů, jeden byl výstavba schodiště, tudíž byl kostel předělán do obdobného stylu a druhou záležitostí byla dostavba kolegia, takže obě budovy byly přestavěny ve stejném duchu.¹⁴¹ Během dalších let proběhlo nespočet rekonstrukcí, ovšem podoba, kterou vytvořil Passalásque, kostelu zůstala až dodnes. Celková výstavba byla inspirována Itálií a Benátkami, stavitel využíval stejné architektonické i urbanistické prvky. Architekt se nechal inspirovat milánským kostelem *Saint Fedele*, který se nacházel vedle kláštera, kde Pozzo strávil značnou část svého života.¹⁴²

Dnešnímu vzhledu kostela dominuje majestátní průčelí, které je viditelné již ze schodiště. Je rozděleno do dvou částí. Dolní díl je širší a je do něj zasazen typický barokní portál s bohatými ornamenty a sochy andělů, který je rozdělen do dvou vstupů. Portál je umístěn mezi mohutnými pilastry. Horní díl je tvořen štítem a větším oknem, a je takovou menší obdobou dolní části. Kostel se nachází severně od budovy kolegia. Náměstí, které se před ním nachází, dnes nese název *Poljana Ruđera Boškoviće*. Současný interiér kostela je jednoduší s bočními kaplemi a polokruhovou apsidou, kde je umístěn hlavní oltář, což z této části dělá stěžejní část interiéru.¹⁴³ Kostel sv. Ignáce byl rozhodně jednou z nejkrásnějších barokních staveb na území Dalmácie, pravděpodobně i v samotném Dubrovniku. I v dnešní době je často vyhledávanou památkou, přestože v tomto dalmatském městě je mnoho dalších úchvatných staveb, které jsou obdivuhodné.

3.2.3. Ostatní

Nejvýznamnějších z kostelních staveb mimo centrální Chorvatsko byl rozhodně kostel sv. Víta v Rijece (obrázek 9). Tento kostel se stal hlavním bodem jezuitů na severní části

---

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ HORVAT, *Barok u Hrvatskoj*, cit. d., s. 719.

¹⁴² MIKLOŠIĆ, *Neostvareni projekt...*, cit. d., s. 129-132.

¹⁴³ HORVAT, *Barok u Hrvatskoj*, cit. d., s. 719.

Jadranu. Výstavbu této majestátní budovy plánovali jezuité již po svém příchodu na území Rijeky v roce 1627. Kvůli teritoriálním a kulturním problémům bylo možné výstavbu zrealizovat až o dost let později. První vizualizace je připisována architektovi a stavbyvedoucímu Bartolu Winterleiterovi, který pocházel ze slovinského Voitsbergu. Kostel byl přestavěn z původního románského kostela, který nesl stejné jméno. Díky tomuto faktoru zůstal kostelu kruhový půdorys, který byl běžně užíván při výstavbě románských rotund. Winterleiter v roce 1637 zhotovil samostatný náčrt, který byl určen pouze pro kostel. Tento návrh byl schválen a v roce 1638 byl položen základní kámen. První výstavba trvala pouze 5 let. Stavbu zdokonalil tesař Francesco Ilivieri, který se podílel jak na realizaci průčelí, tak i na interiérových pracích. Vzorem pro sv. Víta se stal benátský kostel *Sancta Maria della Salute*, který stejně jako rijecký kostel měl polygonální půdorys a dominantní kopuli s valenou klenbou, která byla centrem vnitřnímu prostoru. I když kostel nebyl dotažen do posledních detailů, již v té době se stal jednou z nejluxusnějších a nejvíce atypických staveb v Chorvatsku.¹⁴⁴ V roce 1725 se zdokonalení a přestavby ujal známý italský architekt Giacomo Briana, který na budově pracoval až do roku 1744. Díky jeho mistrovské a detailní práci dostal kostel téměř totožnou podobu, kterou známe dnes. Jeho plán byl zkompileován z původní budovy kostela, která byla dle jeho vize vyvýšena a zdokonalena ve stylu pozdního baroka.¹⁴⁵ Tento plán vytvářel v Terstu a průběžně ho předkládal jezuitskému kolegiu v Rijece. Ti byli z plánu tak nadšeni, že výstavbu započali ještě před samotným jeho příjezdem. Giacomo Briana se tedy z Terstu přesunul do Rijeky a na stavbu kostela sv. Víta osobně dohlížel až do jeho zhotovení. Jeho náčrt byl proveden do nejmenších detailů a stal se sám mistrovským dílem. I Briana se nechal inspirovat již zmíněným benátským kostelem, tudíž částečně navazoval na původní stavbu. Kostel byl specifický jedním architektonickým prvkem, který pro baroko nebyl příliš typický. Tím se stal kruhový půdorys, která byl typický spíše pro přechodný manýrismus. Dominantní byl středový prostor, do kterého byly zasazeny hluboké a oddělené kaple. Svatyně se tedy stala středem celého prostoru. Během let byla také přistavěna galerie, která se prakticky stala dalším patrem kostela. Tu jezuité používali pro výuku svých žáků, jednalo se především o vědecké výzkumy či se zde vyučovala i náboženská teorie. Giacomo Briana také nechal ke kostelu přistavět vlastní zvonici. Ta bylo dostavena v roce 1727 na samotném vrcholu kostela. Měla otevřené prostory, ze kterých bylo

---

¹⁴⁴ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 42.

¹⁴⁵ KUDIŠ, Nina. Projekt Giacoma Briana za isusovačku crkvu sv. Vida u Rijeci. In: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*. Rijeka: Pedagoški fakultet, ročník 34, číslo 1 (1994), s. 272

možné vidět zvony, a její střecha byla šestiúhelná.¹⁴⁶ Celkový styl byl primárně italsko-benátský, na kostele byly viditelné prvky manýrismu, ale dokonce i vlivy renesance. Portál byl vystavěn architrávovým systémem, který se dříve používal právě v renesanční architektuře. Všechny ostatní prvky byly i nadále barokní, volutové ornamenty, okna i dekorace. Od 18. století se začalo odbočovat od původního Brianova projektu. Zachovány byly jen některé elementy, jako byl styl fasády a systém kupole, celkový styl se ovšem změnil na barokní klasicismus.¹⁴⁷ Hlavní donátorkou se stala hraběnka Uršula Thonhausen, jejíž rodina se finančně podílela i na jiných jezuitských výstavbách. Největší rekonstrukce proběhla ještě v roce 1933, na níž se podílel architekt Bruno Angheben. Kostel sv. Víta zrekonstruoval dle plánů Giacoma Briana. Díky tomu dnešní vzhled kostela vypadá téměř totožně, jako tomu bylo v roce 1744. V roce 1969 byl kostel proměněn na rijeckou katedrálu.¹⁴⁸ Katedrála sv. Víta je i v dnešní době skvostné architektonické dílo, které je v Chorvatsku zcela unikátním a ojedinělým.

Ze severního Chorvatska se přesunu na území Slavonie. I Slavonska Požega měla svůj jezuitský akademický kostel, který byl vystaven v rámci kolegia. Jednalo se o kostel sv. Vavřince, který byl vystavěn na základě starého a zchátralého středověkého jádra. Tuto gotickou ruinu jezuitům v té době věnoval císař Leopold I., i přestože po této stavbě toužili pauláni. Budova kostela tedy byla přestavěna z gotického slohu do stylu již pozdního baroka. Tato realizace započala zhruba ke konci 17. století, kdy do Požegy přišel jezuita a barokní stavitel Josip Kraljić, který pocházel z Peći. Díky němu byl kostel barokizován a uspořádán k potřebám jezuitského řádu. Během 18. století byl kostel ještě několikrát zrekonstruován a rozšířen o vnitřní prostory.¹⁴⁹ Vnitřnímu prostoru dominoval od roku 1713 hlavní oltář, který byl zhotoven neznámým autorem. Během pozdějších rekonstrukcí byla přestavěna střecha kostela a pod kostelem byly vykopány krypty, které sloužily k pochování významných jezuitů a občanů. Ke kostelu byla přistavěna i zvonice, která byla několikrát přestavěna a v roce 1765 získala vzhled, který je srovnatelný s tím dnešním. Po ukončení činnosti *Družbe Isusove* kostel opět připadl paulánům, za jejich správy byl interiér vyzdoben nástěnnou malbou. Poté byl kostel sekularizován a v následujících letech uzavřen. Osud kostela byl během 20. století velice složitý. Až v roce 1995 byl kostel sv. Vavřince opět předán požešsko-

---

¹⁴⁶ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 57.

¹⁴⁷ KUDIŠ, *Projekt Giacoma...*, cit. d., s. 278-281.

¹⁴⁸ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 57.

¹⁴⁹ KUDIŠ, *Projekt Giacoma...*, cit. d., s. 277.

slavonskému biskupství a od té doby budova funguje jako hlavní sídlo diecéze.¹⁵⁰ Ve Slavonske Požeze se nacházel ještě jeden kostel, který byl vystavěn jezuity. Jednalo se o kostel sv. Jiřího. Ten byl vystavěn úplně nově již od základů, a sloužil jako městský kostel, pro ostatní obyvatele, kteří mohli tuto budovu svobodně využívat. Realizace kostela byla dokončena v roce 1716. V roce 1736 byla přímo nad průčelím dostavěna zvonice, což nebylo vůbec obvyklé, jelikož byla vystavěna přímo na vstupem do kostela. Vzhledem ke špatnému terénu, který byl vybrán pro stavbu, musel být kostel vyvýšen a vcházelo se do něj po schodech, stejně jako tomu bylo u kostela sv. Ignáce v Dubrovniku. Hlavní průčelí kostela sv. Jiří pak bylo spojeno s arkádovými chodbami.¹⁵¹ Kostel nebyl nijak velice ornamentálně zdoben, jednalo se o velice nenápadnou stavbu, která byla směsicí různých stylů. Dnes kostel ještě stojí, ale jeho podoba již není totožná s tou, v níž byl vystavěn prvotně.

Posledním městem, které zmíním je Osijek. Zde jezuité v rámci své činnosti vybudovali kostel sv. Michaela (obrázek 10). Dnes tato budova slouží jako městský kostel. Kostel je téměř totožný se svou dobovou výstavbou, tedy jedná se o velice prostornou budovu, která má vlastní kryptu. Průčelí kostela je velice široké s větším počtem oken a třemi portály. Dnešní vzhled byl doplněn o dvě postranní věže, mezi nimiž se nachází hlavní průčelí.¹⁵²

---

¹⁵⁰ PRPIĆ, Karlo, 2017. *Crkva sv. Lovre u Požegi* [online]. Požeška biskupija [cit. 15.6.2018]. Dostupné z <https://pozeska-biskupija.hr/2017/07/31/crkva-sv-lovre-u-pozegi/>.

¹⁵¹ *Isusovačka baština u Hrvata...*, cit. d., s. 58

¹⁵² HORVAT, Barok u Hrvatskoj, cit. d., s. 45.

4 ZÁVĚR

Práce shrnuje jezuitské období na území Chorvatska od počátku jejich působení až po současnost. Během barokního období byl tento řád jeden z nejvýznamnějších, a proto tuto zemi se stal nezbytnou součástí. Mnoho vzdělávacích organizací vzniklo jen díky nim, způsobili tedy rozvoj nejen školství, ale i kulturního života, především v ohledu vědy, vzdělání či umění. Do 18. století byla *Družba Isusova* největší kulturní činitel, který lid oslovoval a inspiroval po mnoho let. Než byl řád v tomto století ukončen, zanechal po sobě mnoho významných a důležitých památek. Ať už se jednalo o knihy, které jezuité sbírali po celou dobu svého působení nebo o architekturu, která díky nim vznikla a stala se nedílnou součástí každého barokního města. Každá z těchto menších či větších částí vytvářela podobu dnešního Chorvatska.

Jezuitský řád se po roce 1773 už nikdy nedostal na takovou úroveň, jakou si zachovával po dobu barokního období. Když byl řád zakázán, mnoho jejich staveb a institucí bylo předáno buď jiným řeholním řádům či byly sekularizovány a zařazeny do habsburského úřednického aparátu. Samozřejmě že po opětovném obnovení byla většina pozemků navrácena jezuitům, ale celková obnova už neproběhla v takovém rozsahu jako tomu bylo při největším rozmachu řádu. V práci jsem odkázala i na některé instituce a kostely, které i nadále patří pod správu jezuitů. Je ovšem patrné, že počet těchto sídel je o dost menší, než tomu bylo dříve. Tyto instituce slouží stejným účelům jako po staletí, ale staly se přeci jen o něco uzavřenější a v dnešní době se mnohem více soustředí na duchovní stránku než na tu vzdělávací. Školské orgány jsou většinou spravovány státem, tudíž aspekt vzdělání je v jiných rukou.

I nadále je Jezuitský řád v Chorvatsku vyhledáván, přeci jen je to pořád jeden z početnějších katolických řádů. Pořádají veřejná duchovní cvičení, bohoslužby, někdy také plánované kulturní akce, které se především týkají náboženství a rodiny. Vydávají své knihy či časopisy a v určitém okruhu se i nadále podílejí na vytváření kulturního prostředí. Mezi nejdůležitější města, kde jezuité dnes sídlí patří Osijek, Záhřeb, Opatije, Split a samozřejmě Dubrovnik. V dnešní době je toto společenství dostupné pro všechny, mají vlastní internetové stránky (www.isusovci.hr), které odkazují na jednotlivé rezidence, prezentují Jezuitský řád a v krátkosti popisují jeho historii a současnost.

Z práce tedy vyplývá, že ačkoliv *isusovci* působí dodnes, jejich začlenění v oblasti vzdělání, již není tak silné ani významné jako tomu bylo po 17. a 18. století. Rozhodně jsou

ovšem i dnes nedílnou součástí náboženského, ale i kulturního života. Své nejsilnější období mají za sebou, ale i přesto zůstávají významnou součástí chorvatské země.

5 POUŽITÁ LITERATURA

Monografie:

1. DADIĆ, Žarko. *Ruđer Bošković*. Zagreb: Školjska knjiga, 1987. ISBN 953-0-60507-2.
2. HORVAT, Anđela. *Barok u Hrvatskoj*. Zagreb: Odjel za povijest umjetnosti Centra za povijesne znanosti, 1982.
3. *Isusovačka baština u Hrvata: u povodu 450-te obljetnice osnutka Družbe Isusove i 500-te obljetnice rođenja Ignacija Loyole*. Zagreb: Muzejsko-galerijski centar, 1993.
4. KORADE, Mijo. *Hrvatski isusovci i misionari*. Zagreb: Hrvatska pokrajina Družbe Isusove, 1991.
5. KORADE, Mijo. *Jesuits and Croatian culture*. Zagreb: Croatian Writers' Association. ISBN 953-6-25775-0.
6. LENTIĆ, I. – NOVAK, S. *Isusovačka crkva i samostan u Varaždinu*. Zagreb: Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, 1988.
7. POLÁK, František – NOVOTNÝ, Jiří. *Tajné dějiny jezuitů*. 2. vydání. Praha: Adonai, 2008. ISBN 80-86500-45-4.
8. RYCHLÍK, Jan – Milan PERENČEVIĆ. *Dějiny států: Dějiny Chorvatska*. Praha: NLN, 2007. ISBN 978-80-7106-885-3.
9. VANINO, Miroslav. *Isusovci i hrvatski narod*. Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, 1969. ISBN 953-231-029-0.
10. WRIGHT, Jonathan. *Jezuité: misie, mýty a dějiny*. Praha: BB art, 2006. ISBN 80-7341-780-4.

Internetové zdroje:

1. PRPIĆ, Karlo, 2017. *Crkva sv. Lovre u Požegi* [online]. Požeška biskupija [cit. 15.6.2018]. Dostupné z <https://pozeska-biskupija.hr/2017/07/31/crkva-sv-lovre-u-pozegi/>.

Vědecké studie:

1. DOBRONIĆ, Lelja. Stara zgrada zagrebačke Klasične gimnazije. In: *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*. Zagreb, ročník 8 (2000), číslo 1, s. 284-291. ISSN 1330-0652.

2. HERCEG, Kristijan. Isusovci u Hrvatskoj – obrazovanje i znanost. In: *Spectrum: Ogleđi i prinosi studenata teologije*. Zagreb: Zagrebačka nadbiskupija, ročnik 1-2 (2010), čislo 1-4, s. 15-22. ISSN 0352-6968.
3. HORVAT, Vladimir. Prvi hrvatski jezikoslovac: Bartol Kašić i njegov ritual rimski. In: *Obnovljeni život*. Beč: Hrvatski povijesni institut u Beču, ročnik 48 (1993), čislo 2, s. 127-146. ISSN 1846-7768.
4. JAGODAR, Josip. Družba Isusova – isusovci. In: *Rostra: časopis studenata povijesti Sveučilišta u Zadru*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, ročnik 6 (2014), čislo 6, s. 95-105.
5. KORADE, Mijo. Hrvatski isusovački misionari i pokušaji unije s pravoslavnima od 16. do 19. stoljeća. In: *Cris: časopis Povijesnog društva Križevci*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, ročnik 17 (2015), čislo 1, s. 40-56. ISSN 1332-2567.
6. KUDIŠ, Nina. Projekt Giacomina Briana za isusovačku crkvu sv. Vida u Rijeci. In: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*. Rijeka: Pedagoški fakultet, ročnik 34, čislo 1 (1994), s. 269-283. ISSN 0555-1145.
7. LUKAŠ, Mirko. Gimnazijsko obrazovanje Hrvata u Organizaciji crkvenih redova tijekom 16. i 17. stoljeća. In: *Život i škola*. Osijek: Filozofski fakultet, ročnik 1 (2008), čislo 19, s. 95-102. ISSN 0044-4855.
8. MATIĆ, Ivan. Varaždinski kolegij i gimnazija u mreži isusovačkih europskih škola. In: *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, ročnik 18 (2007), s. 221-229. ISSN 0352-9509.
9. MIKLOŠIĆ, Tanja. Neostvareni projekt isusovačke crkve i kolegija (1659.) u Dubrovniku. In: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*. Zagreb: Filozofski fakultet, ročnik 33, čislo 33 (2009), s. 125-140. ISSN 0350-3437.
10. MOHOROVIČIĆ, Andre. Umjetnost i kultura baroka – povijesni okviri pojave baroka. In: *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, ročnik 16-17 (2006), s. 141-147. ISSN 0352-9509.
11. SKOK, Joža. Juraj Habdelić u književnokritičkoj i književnoznanstvenoj recepciji varaždinskih autora. In: *Izvorni znanstveni rad*. Zagreb, 2009, č. 4-5, s. 35-55. ISSN 1330-3627.
12. ŠAPRO, Marica. Knjižnica isusovaca u Dubrovniku: Od Collegiuma Ragusinuma do današnje Rezidencije Družbe Isusove. In: *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarstvo društvo, ročnik 50, čislo 3 (2008), s. 16-30. ISSN 0507-1925.

13. TRSTENJAK, Tonči. Isusovci i gimnazija u Varaždinu. In: *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, ročnik 10 (1998), s. 119-124. ISSN 0352-9509.
14. VEGH, Željko – ŠAPRO, Marica. The History of Jesuit Libraries in Croatia. In: *Journal of Jesuit Studies*. Boston College, ročnik 2 (2015), s. 283-301. ISSN 2214-1324.

6 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obrázek 1 – Záhřebská univerzita, Záhřeb

Dostupné z <http://liceграда.hr/osnivanje-klasicne-gimnazije-u-zagrebu-na-katarininom-trgu/>

Obrázek 2 – Schodiště architekta Passalacqua, Dubrovník

Dostupné z <https://hiveminer.com/Tags/dubrovnik%2Cjesuit>

Obrázek 3 – Kolegium Ragusinum, Dubrovník

Zdroj: fotografie, autor Kateřina Bláhová

Obrázek 4 – Kostel sv. Kateřiny na Jezuitském náměstí, Záhřeb

Zdroj: fotografie, autor Kateřina Bláhová

Obrázek 5 – Kostel Il Gesu, Řím

Dostupné z <http://www.historiasztuki.com.pl/strony/002-00-15-STYLE-BAROK.html>

Obrázek 6 – Kostel sv. Františka Xaverského, Záhřeb

Dostupné z <http://sveta-misa.org/crkve/sv-franje-ksaverskog/68>

Obrázek 7 – Kostel Nanebevzetí Panny Marie, Varaždin

Dostupné z <http://www.biskupija-varazdinska.hr/biskupija/katedrala/varazdinska-katedrala-uznesenja-blazene-djevice-marije-na-nebo/3873>

Obrázek 8 – Kostel sv. Ignácie, Dubrovník

Zdroj: fotografie, Kateřina Bláhová

Obrázek 9 – Kostel sv. Víta, Rijeka

Dostupné z https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Crkva_Sv_Vida_Rijeka_140807.jpg

Obrázek 10 – Kostel sv. Michaela, Osijek

Dostupné z <https://oskultura.com/2014/09/22/crkva-svetog-mihovila-arkandela/>